

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานและบทบาทของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทย

3.1 ข้อมูลพื้นฐาน

3.1.1 ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการคืออะไร

ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการ (Independent Living Center) เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นและดำเนินการโดยคนพิการ มุ่งเน้นให้คนพิการใช้ศักยภาพและความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง มีการให้บริการต่างๆในศูนย์อย่างเหมาะสม เช่น การจัดบริการขอรับคำปรึกษา การบริการฝึกทักษะ นอกจากนี้ทางศูนย์ยังเป็นหน่วยงานกลางในการผลักดัน การเรียกร้องสิทธิต่างๆทางสังคมด้วย และยังผลักดันให้มีการเรียกร้องสิทธิของคนพิการในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับประเทศ²¹ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่คนพิการมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกทักษะการใช้ชีวิตอิสระร่วมกัน รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนสังคม ตลอดจนเผยแพร่แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระและสร้างเจตคติความตระหนักรู้เรื่องสิทธิแก่คนพิการ

ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเป็นทั้งองค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ (Self-Help Organizations) และองค์กรบริการสำหรับคนพิการ (Service-Delivery Organizations) โดยมีภารกิจที่สำคัญ 2 ด้านคือ การจัดบริการ (Services) และการพิทักษ์สิทธิ (Advocacy) ซึ่งศูนย์ฯ จะต้องพยายามรักษา “สมดุล” การทำงานทั้ง 2 ด้าน โดยคณะกรรมการบริหารของศูนย์ฯส่วนมากต้องเป็นบุคคลที่มีความพิการ

บริการพื้นฐานของศูนย์ฯ มี 4 อย่าง คือ บริการข้อมูลข่าวสารการให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ และการพิทักษ์สิทธิคนพิการ

โดยศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเกิดขึ้นภายใต้แนวความคิดของกระบวนการเพื่อการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการคือ การให้คนพิการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางและวิธีการช่วยเหลือคนพิการด้วยกัน บนพื้นฐานความคิดที่ว่า “คนพิการเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ดีที่สุดในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนพิการ”

3.1.2 การก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2542 พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิตและนายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ผู้นำคนพิการไทยได้เข้าร่วมประชุมสุดยอดว่าด้วยการดำรงชีวิตอิสระคนพิการระดับโลก (World Summit on Independent Living) ที่สหรัฐอเมริกา และได้ร่วมมือกันหารือกับ นายโชจิ นากานิชิ ประธาน

²¹ (Emiko Nakahara.เอกสารประกอบการสัมมนาความเข้มแข็งของชุมชน : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ประจำปี 2546 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ อมรรณาด : กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับบริการในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทย)

องค์กร Human Care Association ในปลายปี พ.ศ.2543 เพื่อริเริ่มให้ดำเนินการโครงการนำร่อง การดำรงชีวิตอิสระในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดนครปฐม โดยมี โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ ภายใต้การนำของนายสุภธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นหน่วยประสานงาน กลางของโครงการ โดยมีพันธมิตรต่อพงษ์ เป็นที่ปรึกษาโครงการ และองค์กร Human Care Association ได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนจัดการฝึกอบรมปีละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 3 ปี โดยแบ่งจัด หลักสูตรในแต่ละปี ได้แก่ ปีที่ 1 แนวความคิดการดำรงชีวิตอิสระ การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ และผู้ช่วยเหลือส่วนตัว ปีที่ 2 การให้คำปรึกษาขั้นพื้นฐาน และปีที่ 3 การบริหารศูนย์การดำรงชีวิต อิสระ เมื่อได้รับการฝึกอบรมแล้ว องค์กรของคนพิการที่เข้าร่วมโครงการนำร่องมีความมุ่งหวังให้ เกิดการปฏิบัติจริงต่อเนื่องหลังจากการฝึกอบรม หน่วยประสานงานกลาง จึงได้เสนอ “โครงการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” เป็นโครงการนำร่องในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดนครปฐม และของบประมาณสนับสนุน จากกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และมีการดำเนินโครงการดังกล่าวติดต่อกัน 2 ปี (พ.ศ. 2545-2546)

ในขณะเดียวกันองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JICA) ได้ผลักดันให้เกิด องค์กรที่ทำงานด้านคนพิการขึ้นในประเทศไทยอย่างเป็นทางการภายใต้ความร่วมมือของ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก่อตั้งศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่ง เอเชียและแปซิฟิกในประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหน่วยงานมีท่า หน้าทีประสานงานและการจัดฝึกอบรม รวมทั้งสนับสนุนให้โครงการการก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิต อิสระในประเทศไทยบรรลุตามความมุ่งหวัง ในด้านการจัดการด้านการฝึกอบรม เนื่องจากการ ดำรงชีวิตอิสระได้ถูกกำหนดเป็นภารกิจที่สำคัญ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JICA) จึงอนุมัติการสนับสนุนโครงการ “การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” (Training Program on Independent Living of Persons with Disabilities) ภายใต้แผนงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน²²

3.1.3 องค์กรประกอบการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

1. หน่วยบริหารและปฏิบัติการของ 3 จังหวัด ทำหน้าที่บริหารจัดการภายในพื้นที่ มีความเป็นอิสระจากกัน เนื่องจากมีรูปแบบการทำงานที่แตกต่างกันตามวิถีของแต่ละองค์กรใน ด้านการให้บริการการฝึกอบรมบุคลากรและระดมทรัพยากรจากในท้องถิ่น

²² เป็นโครงการนำร่องในพื้นที่ 3 จังหวัดที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิก และดำเนินตามแนวทางการดำรงชีวิตอิสระ

2. หน่วยบริหารจัดการกลาง คือ โรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ พัทยา ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินโครงการประสานการดำเนินงานโครงการกับหน่วยงานแหล่งทุน ประสานความร่วมมือกันระหว่างประเทศ จัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน รวมทั้งจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และงานวิจัย

3. หน่วยวิทยากรพี่เลี้ยง ได้แก่ คณะวิทยากรจากประเทศญี่ปุ่น ภายใต้การประสานงานขององค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (JICA) โดยองค์กร Human Care Association เป็นหน่วยงานหลักที่ส่งวิทยากรและเนื้อหาหลักสูตรเพื่อการฝึกอบรม นอกจากนี้ยังช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษาดูงานสำหรับคณะทำงานที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น การทำงานวิจัย การช่วยเหลือด้านเครื่องช่วยคนพิการ ตลอดจนการประสานงานสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระคนพิการ ในภูมิภาคเอเชีย

4. หน่วยสนับสนุนเงินทุนและประสานงานระหว่างประเทศ ได้แก่ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ ร่วมกับศูนย์ฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียแปซิฟิก (APCD)

3.1.4 แนวคิดการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

แนวคิดพื้นฐานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคือ การให้ความช่วยเหลือและดูแลคนพิการ โดยศูนย์ฯ มีบทบาทในการกระตุ้นและนำเสนอแนวคิด เพื่อให้คนพิการทุกประเภทที่เข้ามาใช้บริการ สามารถดำรงชีวิตอิสระในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข นอกจากนี้งานด้านการบริการให้ความช่วยเหลือคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระและพึ่งพาตนเองได้นั้น เป็นส่วนหนึ่งของการ “เสริมสร้างความเข้มแข็งหรือการสร้างพลัง” ให้แก่คนพิการให้เข้มแข็งมากขึ้นโดยมีแนวทางการดำเนินงานร่วมกันดังนี้

1. ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระสามารถสนับสนุนและช่วยเหลือคนพิการให้มีความสามารถและมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง โดยเป็นศูนย์กลางการให้บริการสนับสนุนที่เต็มรูปแบบ และสามารถให้บริการด้านการจัดสรรผู้ช่วยเหลือส่วนตัว ซึ่งสามารถดูแลคนพิการให้ใช้ชีวิตอิสระมากขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้ตามความจำเป็น ซึ่งศูนย์มีหน้าที่ประสานงานและจัดหาระบบการให้บริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว

2. สามารถให้บริการในกรณีที่จำเป็นต้องใช้ความรู้หรือมีทักษะในการดูแลขั้นสูง เช่น การใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการทุกประเภทให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังได้

3. สามารถให้บริการดูแลช่วยเหลือและการสนับสนุนคนพิการทุกประเภทให้พึ่งพาตนเองได้ รู้สึกว่าตนเองมีความเป็นอิสระ สามารถแสดงออกซึ่งความคิดและความต้องการที่แท้จริงว่าตนเองต้องการความช่วยเหลืออะไร

3.1.5 วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

1. เพื่อเผยแพร่แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการแก่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านผู้พิการ รวมถึงนักวิชาการและสื่อมวลชน
2. เพื่อฝึกทักษะตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการให้แก่คนพิการและคนในชุมชน
3. เพื่อทดสอบภาคปฏิบัติการนำร่องตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดนครปฐม
4. เพื่อให้คนพิการทุกประเภทมีศักยภาพและสามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระด้วยตัวเอง ภายใต้การทำงานของตนเองทำงาน ในการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและการจัดทำโปรแกรมการฝึกทักษะ

3.1.6 ภารกิจของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

กิจกรรมการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Program หรือ IL Program) เป็นกิจกรรมหลัก ที่จะนำคนพิการไปสู่ความสำเร็จ

ในการจัดทำ IL Program จะเกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน (Peer Counseling) คือ คนพิการจะให้คำปรึกษากับคนพิการ จัดทำโปรแกรมการใช้ชีวิตอิสระขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน เตรียมการ ตลอดจนการดำเนินและการประชาสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงเหตุผลหลักทางด้านเทคนิคและเหตุผล สิ่งจำเป็นที่ต้องจัดทำขึ้นสำหรับคนพิการ โปรแกรมที่เสริมสร้างกำลังใจต่อคนพิการเอง เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ การทำให้ความรู้สึกที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นลดน้อยลง แสดงความต้องการให้คนปกติสามารถเข้าใจได้ แม้ไม่กล้าบอกถึงจุดประสงค์ของตน จุดประสงค์ของโปรแกรมเพื่อให้คนพิการพูดถึงความรู้สึกต่างๆ กับคนพิการด้วยกัน แผนการฝึก 10 บท แต่ละบทประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมายในชีวิต (Goal - Setting) 2) การสร้างเอกลักษณ์ภายใต้ความพิการ (Identity Establishment) 3) การดูแลสุขภาพอนามัยและการจัดการกรณีฉุกเฉิน (Health, Medical Care and Emergencies) 4) บริการความช่วยเหลือส่วนตัว (Personal Assistant Service) 5) ความสัมพันธ์แบบครอบครัว (Family Relationships) 6) การจัดการด้านการเงิน (Management of Money) 7) การจัดการด้านที่พักอาศัย (Housing) 8) แผนงานด้านโภชนาการ การซื้อของ และการประกอบอาหาร (Meal Planning, Shopping and Cooking) 9) เพศศึกษา (Sexuality) 10) ทักษะทางสังคมและข้อมูลข่าวสาร (Sociality and Information) แต่ละบทใช้เวลา 1 - 3 เดือน บางบทต้องเข้าฝึกหลายคน ผู้เข้าฝึกควรผ่านขั้นเริ่มต้น (Intake Program) โดยหรือกับผู้ให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อนเป็นการส่วนตัว เพื่อให้ได้รับข้อมูลพื้นฐานในการเลือกบทที่จะฝึก ผู้ให้คำปรึกษาจะจัดแผนการฝึกให้ในระยะ 3 - 4 เดือน การฝึกเริ่มต้นด้วยสภาพที่คนพิการมีปัญหามากมาย แต่จะสิ้นสุดลงโดยให้เหลือปัญหาน้อยที่สุด

3.1.7 การบริการหลัก 4 ด้านของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

บริการหลัก 4 อย่าง มีความจำเป็นต่อคนพิการ ที่จะมีชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระได้ การบริการดังกล่าว คือ

1. ข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อ (Information and Referral) จะรวบรวมข้อมูล ชุมชนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆให้สามารถแนะนำข่าวสาร ตอบคำถามแก่คนพิการได้อย่างถูกต้อง ทันเวลา เช่น ข้อมูลอาสาสมัคร ล่ามภาษามือ ผู้ช่วยเหลือส่นตัว (Personal Assistant) ที่พัก สถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก ข้อมูลคนพิการในชุมชน บุคคล หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ ผู้นำด้านต่างๆในชุมชน เป็นต้น

2. การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอย่างอิสระ (IL Skill Training) ต้องเปิดหลักสูตร การฝึกสำหรับคนพิการเพื่อให้เกิดทักษะในการใช้ชีวิตอิสระมากขึ้น เนื้อหาหลักสูตรอาจ ประกอบด้วยหลายเรื่องจากง่ายไปสู่ยาก เช่น การดูแลตัวเอง การออกสังคม การใช้ระบบขนส่งสาธารณะ การบริหารการเงิน และการใช้จ่ายส่วนตัว การแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับเรื่องที่ไม่คาดฝัน เรื่องน่าตกใจ หรือการถูกเลือกปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

3.การให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน (Peer Counseling) หมายถึง การบริการที่ใช้คน พิการที่มีความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา และทำงานร่วมกับคนพิการด้วยกันที่มีปัญหา แต่ ต้องการการดำรงชีวิตอย่างอิสระ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา ช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหา เช่น การจัดรูปแบบหรือวิถีชีวิต การเรียนรู้การใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพิทักษ์สิทธิ (Advocacy) เป็นบริการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ มี 2 ลักษณะ คือ

ก) ระดับส่วนบุคคล ครอบครัว (Personal Advocacy) คนพิการที่ได้รับการดูแลจากครอบครัว โดยที่ครอบครัวมิได้ให้ความสำคัญกับความ ต้องการ ความรู้สึก ชีวิตจิตใจ ของคนพิการ จำเป็นที่หน่วยงานการดำรงชีวิตอิสระต้องเข้าไปเป็นตัวกลางบอกกล่าวให้ครอบครัว เกิดความเข้าใจ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการกับคนพิการและครอบครัว เป็นเรื่องละเอียดอ่อน คณะทำงานการดำรงชีวิตอิสระจะต้องทำให้ครอบครัว ตระหนักและเกิดความเข้าใจ มิใช่เกิดความ รู้สึกขัดแย้ง โกรธ หรือเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน

ข) ระดับชุมชนหรือระดับชาติ (System Advocacy) ดังที่กล่าวมาแล้ว ระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย วัฒนธรรม ล้วนเกิดมาก่อนที่คนพิการจะมีความเข้มแข็ง และเกิดโดย คนไม่พิการ ดังนั้นเมื่อเราพบว่าสิ่งใดไม่ถูกต้อง ไม่ส่งเสริมความเสมอภาค หรือมีการเลือกปฏิบัติ ก็ต้องเคลื่อนไหวผลักดันเรียกร้อง บอกกล่าวต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การทำงานระดับชุมชน หรือระดับชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และยังคงต้องมีการร่วมมือระหว่างองค์กรอีกด้วย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาบทบาทของผู้พิการ ในการดำเนินการของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระฯ ในทั้ง 4 ด้าน ที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ตลอดจนการแสดงผลบทบาทของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระที่ชัดเจน บทบาทการทำงานด้านการให้บริการของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเป็นสิ่งที่กำหนดผู้ที่ศึกษา หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง ให้มีความเข้าใจและเห็นถึงบทบาทในการทำงานของศูนย์ที่มีความเหมาะสม และสิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุงเพื่อการพัฒนาต่อไป

3.1.8 โครงสร้างคณะกรรมการของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

คณะกรรมการ ผู้ดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจะต้องเป็นผู้พิการที่มีความรุนแรง ตั้งแต่ร้อยละ 51 ขึ้นไป การจัดบริการที่หลากหลาย และ ครอบคลุมคนพิการทุกประเภท

3.1.9 หน่วยงานที่ติดต่อประสานงานและสนับสนุนเงินทุน

การก่อตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทย มีหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบและติดต่อประสานงาน ประกอบด้วย หน่วยงานหลัก คือ องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (JICA) ร่วมกับ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก และกรมวิเทศสหการโดยหน่วยงานทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน เพื่อให้การก่อตั้งศูนย์และการดำเนินโครงการต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนหลักจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น ร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

3.2 บทบาทของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการในประเทศไทย

บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ ดำเนินงานภายใต้แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Concept) ที่ว่า การที่คนพิการสามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่ขึ้นอยู่กับว่าความพิการจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ต้องอาศัยการบริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัวเท่าที่จำเป็น (กรณีคนพิการรุนแรงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ต้องได้รับการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว) แม้ว่าทั้ง 3 ศูนย์จะดำเนินงานภายใต้แนวคิดเดียวกัน แต่เนื่องจากความมีอิสระในการบริหาร ทำให้แต่ละศูนย์มีการดำเนินงานที่แตกต่างกันในด้าน การบริหารจัดการ โครงสร้าง และรูปแบบการดำเนินงาน โดยมีจุดหมายเดียวกันคือ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนพิการที่มาขอรับบริการและแก่คนพิการที่อาศัยอยู่ในชุมชน รวมทั้งสามารถพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและคนพิการที่เข้ามาใช้บริการให้สามารถดำรงชีวิตอิสระได้จริง โดยมีแนวทางการทำงานครอบคลุมการบริการหลัก ทั้ง 4 ด้าน ของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ ประกอบด้วย (1) ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อ (Information and

Referral) (2) ด้านการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอย่างอิสระ (IL Skill Training) (3) ด้านการให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน (Peer Counseling) และ (4) ด้านการพิทักษ์สิทธิ (Advocacy) โดยในบทนี้จะนำเสนอบทบาทของการบริการของแต่ละศูนย์ว่ามีอะไรบ้าง มีลักษณะอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน จุดแข็งและจุดอ่อนในการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระแต่ละศูนย์ มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 บทบาทของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดชลบุรี²³

1. โครงสร้างและบทบาทของผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ ประกอบด้วย

1) ผู้นำศูนย์ ประกอบด้วย ตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายแผนงาน มีบทบาทในการดูแลแผนงานหลักประจำปีที่ใช้ในการดำเนินงานและดูแลแผนงานระยะยาว

2) ผู้ปฏิบัติงานประจำศูนย์ เนื่องจากศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดชลบุรีตั้งอยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ อำเภอเมืองพัทยา ซึ่งมีความแตกต่างจากศูนย์อื่นซึ่งก่อตั้งและดูแลบริหารจัดการด้วยตนเอง ดังนั้นจึงมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์ ซึ่งมาจากการแต่งตั้งโยกย้ายภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

ก. เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ มีบทบาทในการจัดหางานให้กับคนพิการ ทั้งภายในและนอกสถานที่ การจัดหางานในส่วนนี้ครอบคลุมถึงการแนะนำอาชีพอิสระ ซึ่งได้แก่ การเพาะเลี้ยงปลาตุ๊ก, การเลี้ยงไก่, การทำขนม, การเลี้ยงวัว

ข. เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาสังคม 2 คน ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม ซึ่งมีบทบาท 1) จัดหาผู้ช่วยเหลือส่วนตัว (Personal Assistant) 2) ให้บริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว (Personal Assistant) โดยเมื่อผู้รับบริการหรือคนพิการที่อยู่ในชุมชนมีความต้องการจะใช้บริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว สามารถมาติดต่อได้ที่ฝ่ายพัฒนาสังคม 3) ฝึกอบรมผู้ช่วยเหลือส่วนตัว (Personal Assistant) ประกอบด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับคนพิการและการทดลองฝึกปฏิบัติการดูแลให้ความช่วยเหลือคนพิการที่ถูกต้อง 4) ฝึกอบรมการวางแผนการฝึกทักษะ (IL Skill Training) โดยจะกำหนดวางแผนการลงพื้นที่ และระบุคณะทำงานที่ต้องรับผิดชอบในพื้นที่ต่างๆ 5) ให้คำปรึกษาแก่ผู้มาขอรับบริการ รวมทั้งการลงให้คำปรึกษาในพื้นที่²⁴ 6) ดูแลและดำเนินโครงการต่างๆภายในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ ซึ่งรวมถึงการจัดหากลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ การติดต่อประสานงาน ตลอดจนการดำเนินงานขับเคลื่อนให้โครงการต่างๆ สามารถดำเนินไปได้อย่าง

²³ จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์จำนวน 2 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ 1 คน, นักพัฒนาสังคม จำนวน 1 คน

²⁴ พื้นฐานของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระกำหนดให้มีการให้บริการภายในศูนย์และในพื้นที่ที่จัดให้บริการอย่างเป็นสัดส่วน มีขีด แต่เนื่องจากทางศูนย์มีความเห็นว่า สภาพสังคมไทยนั้นยังไม่เอื้อให้คนในสังคมเข้าใจและยอมรับได้ว่า การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องปกติธรรมดา คนในชุมชนเข้าใจว่าเป็นเรื่องของคนป่วยหรือมีความผิดปกติทางจิต จึงทำให้มีผู้เข้ามาขอรับบริการน้อย การทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุกจึงถือเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น

มีประสิทธิภาพ 7) ลงพื้นที่และออกเยี่ยมคนพิการในชุมชนร่วมกับคณะทำงานโดยกำหนดให้มีการลงพื้นที่ สัปดาห์ละ 2 วัน

ค. ฝ่ายพัฒนาศักยภาพ ซึ่งประกอบด้วย เลขานุการฝ่ายงานพัฒนาศักยภาพ มีบทบาทในการดูแลและพัฒนาศักยภาพทั้งศูนย์การจัดหางานและศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

3) คณะทำงาน ซึ่งได้แก่ ผู้พิการที่เข้ามารับการอบรมและเข้ามาใช้บริการฝึกทักษะ มีความพร้อมและมีใจอาสาสมัครในการทำงานสมัครเข้ามาเป็นคณะทำงานในการให้บริการผู้พิการที่ยังคงมีอยู่ในชุมชนต่อไป โดยมีบทบาทในการออกเยี่ยมคนพิการที่อยู่ในชุมชน พูดคุยสร้างสัมพันธภาพ ให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอิสระ ตลอดจนเป็นคนพิการต้นแบบ เพื่อให้คนพิการได้เห็นตัวอย่างและมีแนวทางในการคิดตัดสินใจด้วยตัวของเขาเอง

2. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดชลบุรี²⁵

แนวทางในการดำเนินงานของศูนย์เน้นการทำงานแบบลงพื้นที่ โดยอาศัยข้อมูลจากพัฒนาสังคมจังหวัดในการให้ข้อมูลประวัติคนพิการ โดยในการลงพื้นที่แต่ละครั้งคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) จำนวนคนพิการแต่ละตำบลว่ามีจำนวนและมีความต้องการได้รับความช่วยเหลือมากเท่าใด

2) ความต้องการขอความช่วยเหลือจากการที่มีคนพิการหรือญาติพี่น้องโทรแจ้งหรือติดต่อเข้ามาขอความช่วยเหลือ หรือขอรับบริการ จากการประชาสัมพันธ์ โดยเลือกผู้รับบริการที่มีความต้องการเร่งด่วน

3) การติดต่อประสานงานผ่านเครือข่าย โดยมีการติดต่อผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ซึ่งทางศูนย์ฯมีเครือข่ายการทำงานอยู่ด้วย โดยทางอบต. จะเป็นผู้จัดหาผู้พิการที่มีความต้องการรับบริการ และประสานงานมายังศูนย์ฯ

กลยุทธ์ในการดำเนินงาน²⁶

1) เน้นการทำงานเป็นทีม การออกเยี่ยมหรือลงพื้นที่แต่ละครั้ง ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่าง เจ้าหน้าที่ คณะทำงาน และคนในชุมชนที่คนพิการอาศัยอยู่ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างทุกฝ่าย เน้นการติดต่อประสานงาน การประชุม และร่วมรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายประกอบการพิจารณาและการตัดสินใจ

²⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำศูนย์ฯ ในด้านแนวทางการดำเนินงานที่ศูนย์กำหนดขึ้นเอง(โครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดชลบุรี มีความละเอียดชัดเจน มากกว่าศูนย์อื่น เนื่องจากมีโครงสร้างภายใต้การกำกับดูแลของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่)

²⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ (นักพัฒนาสังคม)

2) การทำงานแบบองค์รวม เน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ทุกประเภท ไม่ใช่เฉพาะคนพิการเพียงอย่างเดียว ภายใต้แนวคิดที่ว่า การเผยแพร่แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ทำให้ความสำคัญร่วมกันของทุกฝ่าย ประกอบด้วย

ก. คนพิการ เป็นกลุ่มเป้าหมายอันดับแรกที่ทางศูนย์ฯให้ความสำคัญ โดยเน้นไปที่ การฝึกทักษะให้คนพิการสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เนื่องจากศูนย์ฯมีจุดเด่นในด้านการให้บริการฝึกทักษะ เนื่องจากมีความพร้อมด้านสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก

ข. ครอบครัว เป็นกลุ่มเป้าหมายรองลงมา ซึ่งมีความสำคัญกับคนพิการเป็นอย่างมาก เนื่องจากการที่คนพิการจะอาศัยอยู่ได้และได้รับการยอมรับจากครอบครัวหรือไม่นั้น ครอบครัวเองควรเข้าใจตัวคนพิการเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระซึ่งเป็นเรื่องใหม่ การทำงานของคณะทำงานควรมุ่งเน้นการให้ความรู้กับครอบครัวไปพร้อมๆ กันด้วย

ค. ชุมชน เป็นสถานที่ที่คนพิการอาศัยอยู่ มีสภาพแวดล้อม ผู้คนในชุมชน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเป็นตัวกำหนด เช่นเดียวกันกับครอบครัว ในแง่ที่ว่า ชุมชนควรมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการ และมีทัศนคติที่ดีเสียก่อนมากกว่า มองว่าคนพิการคือ ภาระของสังคม ซึ่งทางศูนย์ฯจะเน้นการทำงานโดยปรับทัศนคติและความเข้าใจที่ถูกต้องกับชุมชน อย่างไรก็ตามทางศูนย์ฯเน้นความสำคัญเรื่อง การสร้างให้ชุมชนตระหนักเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและจัดสรรให้แก่คนพิการอย่างเหมาะสม เช่น ที่ทางศูนย์ฯมีการจัดบริการดังกล่าว

ง. คณะทำงาน ควรมีความพร้อมในการทำงาน มีใจอาสาสมัคร และที่สำคัญคือ มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมทั้งมีความอดทนมากพอที่จะเผชิญกับการถูกปฏิเสธจากผู้รับบริการ เนื่องจากแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระเป็นแนวคิดใหม่ ต้องยอมรับข้อจำกัดในด้านประสบการณ์ด้วยว่า ผู้รับบริการแต่ละรายย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งด้านความพิการ สภาพครอบครัว สภาพจิตใจ

3) การใช้คนพิการต้นแบบ (Model) เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความเข้าใจจากประสบการณ์ตนเอง โดยมีหลักการในการดำเนินงานของต้นแบบดังนี้

ก. การพูดคุยแลกเปลี่ยนสร้างความคุ้นเคยอย่างไม่รีบร้อน เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความรู้สึกว่าเป็นมิตรและมีความไว้วางใจ

ข. เพื่อให้คนพิการได้ระบายและสะท้อนปัญหาที่ตนเองกำลังประสบอยู่แก่คนพิการต้นแบบ

ค. เป็นตัวอย่างให้ผู้คนพิการได้เข้าใจศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นในเรื่องของการเป็นต้นแบบในการช่วยเหลือตนเองจากการฝึกทักษะ

สรุปได้ว่า คนพิการต้นแบบ (Model) มีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมาก แต่ไม่ใช่ทั้งหมด จะใช้ได้กับเฉพาะคนพิการที่ไม่มีมือคด หากมือคดเกิดขึ้นจำเป็นต้องใช้กระบวนการกลุ่ม และการให้คำปรึกษาร่วมด้วย

3. วิธีการทำงานของคณะทำงาน²⁷

1) การบริหารบุคคล

การคัดเลือกคณะทำงานร่วมในโครงการได้มีการพูดคุยและทำความเข้าใจกัน หลังจากนั้นคณะทำงานที่สนใจโครงการได้เข้ารับการฝึกอบรมการดำรงชีวิตอิสระมีจำนวน 9 คน คณะทำงานบางคนมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย ภาวะเจ็บป่วย บางคนมีปัญหาเกี่ยวกับงานประจำที่ทำอยู่ทำให้เหลือคณะทำงานที่เป็นคนพิการจำนวน 5 คน และมีเจ้าหน้าที่ของกลุ่มคนพิการพัฒนาชลบุรี 1 คน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการดำรงชีวิตอิสระ

สำหรับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของคณะทำงาน ได้มีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และปัญหาอุปสรรคต่างๆในช่วงการดำเนินงานระหว่างคณะทำงานเป็นประจำทุกเดือน แต่ในบางเดือนเป็นการจัดประชุมเฉพาะกลุ่ม หรือหารือกันทางโทรศัพท์ เนื่องจากคณะทำงานบางคนติดภารกิจงานประจำ

2) การบริหารงบประมาณ

เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับมามีจำกัด ดังนั้นบางกิจกรรมหรือในการจัดประชุม คณะทำงานจึงไม่มีงบประมาณในการใช้จ่าย ทางคณะทำงานต้องจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งจากกิจกรรมมาเพื่อใช้เป็นค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าเดินทางรวมถึงค่าอาหารของคณะทำงานที่มาประชุม เพื่อให้คณะทำงานมีรายได้เล็กน้อยจากการขาดรายได้จากงานประจำ ในการออกพื้นที่ คณะทำงานจะขอความอนุเคราะห์จากโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ พัทยา ในการใช้รถเพื่อเดินทาง โดยคณะทำงานเป็นผู้ว่าจ้างคนขับรถและออกค่าน้ำมัน

3) การบริหารงานผู้ช่วยเหลือส่วนตัวของคนพิการ

หลังจากการจัดอบรมผู้ช่วยเหลือ จนถึงช่วงการฝึกทักษะ มีผู้เข้ารับการอบรมเพียงไม่กี่คนที่ต้องการทำงาน อาจเป็นเพราะระยะเวลาจากการอบรมที่สิ้นสุดไป จนถึงช่วงการฝึกทักษะใช้เวลาานหลายเดือน ขาดความต่อเนื่อง ทำให้ผู้ช่วยเหลือส่วนตัวที่มาอบรมได้งานประจำ และไม่มีเวลาที่จะมาทำงานให้กับโครงการโดยเฉพาะในช่วงลงพื้นที่เพื่อทำแผนการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ คณะทำงานได้มีการประชาสัมพันธ์หาผู้ช่วยเหลือส่วนตัว โดยให้คนพิการหาจากญาติหรือพี่น้อง หาจากชุมชนที่คนพิการอาศัย

²⁷ ข้อมูลจากเอกสารสรุปการรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2548

การจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ช่วยเหลือ คณะทำงานจะมีการติดตามการฝึกทักษะ และพูดคุยกับตัวคนพิการและญาติ รวมถึงดูจากบันทึกการทำงานของผู้ช่วยเหลือส่วนตัว และจ่ายค่าจ้างรวมชั่วโมงในการทำงานเป็นรายเดือนคือจ่ายเดือนละครั้ง โดยผู้ช่วยเหลือมีชั่วโมงการทำงานสูงสุด 120 ชั่วโมง/เดือน และต่ำสุด 90 ชั่วโมง/เดือน ในกรณีที่คนพิการและผู้ช่วยเหลือส่วนตัวคนพิการอยู่ไกลกัน คณะทำงานจะพิจารณาจ่ายค่าเดินทางให้กับผู้ช่วยเหลือส่วนตัวคนพิการตามสมควร

4) การบริหารเวลา

เนื่องจากทั้งผู้จัดการโครงการ เจ้าหน้าที่ประสานงาน และคณะทำงานต่างก็มีงานประจำทำอยู่แล้ว และไม่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการดำรงชีวิตอิสระนี้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นเวลาในการที่จะประชุมร่วมกันมีน้อย จึงอาศัยการติดต่อทางโทรศัพท์ และติดต่อประสานงานนัดหมายวันเวลาลงพื้นที่ของคณะทำงานแต่ละคนล่วงหน้า โดยเลือกวันที่สะดวกของทั้งสองฝ่าย ทั้งคณะทำงานและผู้รับบริการ

5) การทำงานกับครอบครัวคนพิการ

การที่คนพิการที่เข้าร่วมโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ บางคนมีสภาพความพิการรุนแรง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จำต้องอยู่ในความดูแลของคนในครอบครัวตลอดเวลา ฉะนั้น การที่คณะทำงานจะเข้าไปทำงานกับคนพิการหรือขอให้คนพิการออกมาร่วมกิจกรรมตามโครงการได้ จะต้องอาศัยความยินยอมพร้อมใจของครอบครัว อีกประการหนึ่งครอบครัวมีส่วนช่วยผลักดันความคิดของคนพิการหรือช่วยกระตุ้นให้คนพิการเกิดความกล้า เป็นกำลังใจ และเป็นแรงสนับสนุนที่ดีต่อคนพิการ

6) การทำงานร่วมกับชุมชน

ผู้นำชุมชนหรือคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันกับคนพิการ มีส่วนสำคัญที่ช่วยเหลือหรือสนับสนุนคนพิการได้เป็นอย่างดี แต่มักไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องนี้มากนัก บางคนไม่รู้ว่ามีเพื่อนบ้านนั้นมีคนพิการอาศัยอยู่ คณะทำงานจึงใช้กลยุทธ์ในการทำงาน โดยการลงพื้นที่พบปะพูดคุยทำความรู้จักกับคนในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ แนะนำวัตถุประสงค์ของโครงการและสอบถามความรู้สึกของคนในชุมชนมีต่อคนพิการว่า คิดแก้ไขปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในชุมชนอย่างไร กิจกรรมที่จัดสำหรับคนพิการควรเป็นอย่างไร และการมีส่วนช่วยคนพิการในชุมชนเป็นอย่างไร เพื่อสะท้อนให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและมีทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ

การศึกษา พบว่า คณะทำงานยังไม่มีความรู้ความสามารถในการระดมทรัพยากรในชุมชนมาสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการดำรงชีวิตอิสระ เนื่องจากการติดต่อกับคนในชุมชนยังไม่

มากนัก และเป็นครั้งแรกที่คณะทำงานได้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้ทำมาก่อน จึงไม่ได้ขอรับการสนับสนุนทรัพยากรในชุมชนมาใช้ดำเนินงานในโครงการ²⁸

4. การบริการหลัก²⁹

ผู้ศึกษาขอนำเสนอผลการศึกษาการบริการหลักใน 2 ด้าน ด้านแรกคือ การบริการหลักที่ทุกศูนย์ให้ความสำคัญคือ การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านที่สอง การบริการที่เป็นจุดเด่นของศูนย์ชลบุรี คือ การบริการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ

1) การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร

ก. การแจกแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระและการแจ้งข่าวสารการดำเนินงาน ตลอดจนกิจกรรมที่ทางศูนย์จัดให้บริการแก่คน

ข. การจัดรายการวิทยุ ผ่านสายเคเบิลท้องถิ่น ซึ่งจุดนี้มีข้อได้เปรียบเนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในศูนย์ มีเครือข่ายการทำงานร่วมกับวิทยุท้องถิ่น ทำให้สามารถใช้ช่องทางดังกล่าว เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

ค. การพิมพ์จดหมายข่าว ทำงานร่วมกับศูนย์การดำรงชีวิตอิสระฯ ในส่วนกลางในช่วงระยะเวลาการก่อตั้งศูนย์ 2-3 ปีแรก โดยมีจดหมายข่าวร่วมกัน แต่ในปัจจุบันทางศูนย์มีจดหมายข่าวเฉพาะของตัวเอง ปีละ 4 ฉบับ เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนได้เห็นถึงการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนข่าวสารความรู้ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของศูนย์ฯ

ง. จดหมายข่าวอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) โดยเจ้าหน้าที่จะมีบทบาทในการส่งข่าวสารเกี่ยวกับทางศูนย์ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย (1) คนพิการ (2) ประชาชนทั่วไป (3) คณะทำงาน

จ. หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยการเผยแพร่ภาพข่าวการทำกิจกรรมของผู้พิการที่ทางศูนย์ฯ จัดขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้รับทราบข่าวสาร ผลงานกิจกรรมของคนพิการ

ฉ. การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน จัดได้ว่าเป็นวิธีการหนึ่ง โดยอาศัยการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เป็นสื่อกลางในการแสดงบทบาทและถ่ายทอดความรู้ ประชาสัมพันธ์

2) การบริการด้านการฝึกทักษะ (IL Skill Training) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ก. การลงพื้นที่ โดยฝ่ายพัฒนาสังคม จะติดต่อประสานงานขอรายชื่อ และที่อยู่ของคนพิการที่จดทะเบียนไว้กับที่ว่าการอำเภอ จากนั้นจะกำหนดพื้นที่ คณะทำงานจะมี

²⁸ ความคิดเห็นของผู้ศึกษาที่มีต่อการสัมภาษณ์

²⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ จำนวน 1 คน (เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการและเลขานุการ)

บทบาทในการรับผิดชอบแต่ละพื้นที่และกำหนดวันเวลาในการลงพื้นที่ เพื่อไปพบปะพูดคุยกับคนพิการในชุมชน และให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการและสิทธิของคนพิการ

ข. การให้คำปรึกษาขั้นพื้นฐานโดยผู้ให้คำปรึกษาประกอบด้วย คณะทำงานและเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการฝึกอบรมทักษะการให้คำปรึกษา และมีประสบการณ์ในการให้คำปรึกษา โดยการให้คำปรึกษาที่ทางศูนย์จัดการบริการนั้นมีทั้งเชิงรับ คือ การรอรับบริการจากผู้พิการที่มาขอรับบริการที่ศูนย์ และแบบเชิงรุก คือ การออกให้บริการด้านการให้คำปรึกษาในชุมชนที่ผู้พิการอาศัยอยู่ ทั้งนี้เพราะทางศูนย์มีความเห็นใน 2 ประการ คือ (1) สังคมไทยยังไม่มี ความรู้และความเข้าใจที่เพียงพอเกี่ยวกับการให้คำปรึกษา ว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไป แต่สังคมมองว่าคน ที่เข้ารับคำปรึกษา คือ คนที่มีความผิดปกติทางจิตใจ ดังนั้นทำให้การเข้ามาขอรับบริการให้ คำปรึกษากายในศูนย์จึงไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควร แม้ว่าจะมีการแนะนำ ประชาสัมพันธ์บริการ ดังกล่าวแล้วก็ตาม (2) สภาพร่างกายของผู้พิการบางราย พิการรุนแรง ทำให้ไม่สามารถ เคลื่อนย้าย ออกไปรับบริการภายในศูนย์ได้ การที่จะเดินทางหรือเคลื่อนย้าย จำเป็นต้องมีญาติที่ นื่อง หรือมียานพาหนะที่อำนวยความสะดวก ซึ่งหลายครอบครัวที่คนพิการอาศัยอยู่ไม่มีความ พร้อมตรงจุดนี้ ทางศูนย์ฯจึงมีความจำเป็นต้องให้บริการในเชิงรุก นอกจากนี้ในระหว่างการให้ คำปรึกษา คณะทำงานมีหน้าที่ให้ผู้รับบริการได้ประเมินตนเองด้วยว่าตนเองมีความต้องการใน เรื่องใดบ้าง เกี่ยวกับชีวิตและอนาคตของตนเอง โดยการให้คนพิการต้นแบบเป็นผู้กระตุ้น ตัวอย่างเช่น คนพิการเป็นอัมพาตครึ่งตัว ต้องการมีทักษะในการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน ได้ เช่น การรับประทานอาหาร การขับถ่าย การอาบน้ำ เป็นต้น และความต้องการมีอาชีพ มี รายได้ โดยคณะทำงานอาจต้องร่วมประเมินด้วยว่าผู้รับบริการมีศักยภาพหรือความเป็นไปได้ ที่จะ ทำตามความต้องการได้หรือไม่

ค. การจัดทำโปรแกรมการฝึกทักษะ (IL Skill Program) ซึ่งเป็น โปรแกรมการฝึกทักษะและพัฒนาตนเองของผู้พิการ โดยผู้พิการเอง เป็นคนคิดตัดสินใจและ แสวงหาความต้องการด้วยตัวของเขาเอง ผ่านคนพิการต้นแบบ ซึ่งทางศูนย์มีบทบาทในการส่ง คณะทำงานที่เป็นคนพิการที่มีความพิการรุนแรง และมีใจอาสาสมัคร เข้าไปพูดคุยให้ความรู้ สร้าง สัมพันธภาพและให้คำปรึกษา แนะนำ ให้คนพิการดังกล่าว เกิดความคิดด้วยตนเองว่าตนเองนั้น ต้องการอะไร มีความต้องการใช้ชีวิตอย่างไรหรือไม่ มีความต้องการเข้าร่วมในกระบวนการมาก น้อยแค่ไหน อย่างไร รวมทั้งมีความต้องการฝึกทักษะให้กับตนเองด้านใดบ้าง และวางแผนอนาคต ของตนเองเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น อยากดูแลช่วยเหลือตนเองในเรื่องกิจวัตรประจำวันให้ได้ ความต้องการในการเรียนต่อ ความต้องการมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตนเองได้ เป็นต้น ซึ่งในการฝึกทักษะแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

(1) การฝึกทักษะในชีวิตประจำวัน (IL Program) สามารถทำได้จริง ทั้งที่บ้านและที่ศูนย์ฯ อาศัยการถ่ายทอดเทคนิคจากคนพิการต้นแบบ เช่น วิธีการขับถ่าย การแต่งตัว การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การทำกายภาพด้วยตนเอง เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

- ให้ผู้รับบริการสำรวจความต้องการและความจำเป็นของตนเอง ให้คำแนะนำว่าสิ่งใดมีความเป็นไปได้ สิ่งใดเป็นไปได้ไม่ได้
- จัดโปรแกรมการฝึกทักษะซึ่งสามารถทำได้ทั้งที่ศูนย์และที่บ้านติดตามผลเดือนละ 1 ครั้ง

(2) การฝึกทักษะทางสังคม (IL Skill Program) คือ ทักษะสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวคนพิการเองว่ามีความต้องการจะทำอะไร ฝึกอย่างไร เช่น การพูดคุยกันในครอบครัว การไปซื้อของที่ห้างสรรพสินค้า การขึ้นลงรถ ไปจนถึงโปรแกรมที่ทางศูนย์กำหนดให้ทำร่วมกัน เช่น การจัดกลุ่มสนับสนุน (Support Group) เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ไปจนถึง การแสดงบทบาทสมมติ

ทั้งนี้ในการลงพื้นที่ สิ่งสำคัญที่ทางศูนย์จัดขึ้น คือ การประชุมพิจารณาผู้รับบริการร่วมกัน และเสนอข้อมูลแก่คณะกรรมการ เพื่อทำการคัดเลือกว่าผู้รับบริการรายใด มีความเหมาะสมที่จะรับบริการในสวนใด เพราะไม่ใช่ทุกรายจะต้องผ่านกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ เนื่องจากผู้พิการบางรายมีความพิการไม่มากและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่มีความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้น เช่น การเรียนต่อ ทางศูนย์จะทำการจัดส่งผู้รับบริการรายดังกล่าวไปยังโรงเรียน เพื่อหาหลักสูตรที่มีความเหมาะสมต่อไป หรือบางรายที่อยากมีอาชีพ ทางศูนย์จะจัดส่งให้ฝ่ายจัดหางานเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาอาชีพที่มีความเหมาะสมต่อไป

เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกคนพิการเพื่อเข้าสู่กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ มีดังนี้

1. ผู้พิการต้องมีความพร้อมทางด้านสภาพจิตใจที่สามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
2. อายุ ต้องมีช่วงอายุระหว่าง 15 – 55 ปี หากมีอายุมากหรือน้อยกว่าช่วงที่กำหนด จะมีการนำเข้าสู่การบริการส่งต่ออย่างอื่น เช่น ระบบการศึกษาหากมีอายุน้อย หรือระบบการรักษาพยาบาล กรณีเป็นผู้สูงอายุ
3. สภาพความพิการ โดยปกติ แนวทางการดำรงชีวิตอิสระจะเน้นการทำงานร่วมกับผู้พิการที่มีความพิการรุนแรง แต่ในบางกรณีรับการยกเว้นสำหรับผู้พิการที่มีความพิการน้อย แต่ไม่สามารถยอมรับตัวเองหรือปรับตัวเข้ากับสังคมได้

นอกจากนี้ งานด้านการฝึกทักษะยังเกี่ยวข้องกับผู้ช่วยเหลือส่วนตัว เนื่องจากการที่คนพิการจะฝึกทักษะได้นั้น ในหลายโปรแกรมหรือหลายส่วนอาจมีความจำเป็นที่ต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ช่วยเหลือส่วนตัว ซึ่งผู้ช่วยเหลือส่วนตัว³⁰ จำเป็นที่จะต้องผ่านการอบรมมาก่อน³¹

นอกจากนี้ ได้มีการทดลองการจัดบริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัวใน 3-5 ตำบล โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยเสนอโครงการแก่องค์การบริหารจัดการส่วนตำบล เพื่อให้เข้ามามีบทบาทและร่วมในการจัดสรรงบประมาณค่าตอบแทนผู้ช่วยเหลือส่วนตัวร่วมกับทางศูนย์ฯคนละครั้ง

การอบรม เรื่องผู้ช่วยเหลือส่วนตัวจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง โดย คณะทำงานจำนวน 3-4 คนเป็นผู้ดำเนินการ โดยแบ่งการอบรมออกเป็น 2 วัน 1 คืน ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

วันที่ 1 การให้ความรู้เกี่ยวกับคนพิการ

วันที่ 2 เรื่องผู้ช่วยเหลือส่วนตัวในแนวความคิดของการดำรงชีวิตอิสระ คือใคร มีหน้าที่อะไรบ้าง และสุดท้ายมีการฝึกภาคปฏิบัติ (การฝึกทำกิจวัตรประจำวัน, ฝึกทำเรื่องส่วนตัว) โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมในแต่ละครั้ง โดยประมาณ 30 คน จากการประชาสัมพันธ์ในแต่ละครั้ง

ปัจจัยที่มีความจำเป็นในการจ้างผู้ช่วยเหลือส่วนตัว

- เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คณะทำงานในการลงพื้นที่
- เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คณะทำงานในการจัดกิจกรรม หรือ การจัดฝึกอบรม
- เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับบริการที่ความต้องการฝึกทักษะ

5. ตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ³²

มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระส่วนกลางกำหนดขึ้นนั้น แต่ทางศูนย์ชลบุรีมองว่า ไม่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดได้ ประกอบกับองค์กรส่วนใหญ่ ประสบปัญหาด้านการทำงานที่มักใช้ความรู้สึกเป็นตัวชี้วัด ขาดการจัดเก็บข้อมูลในรูปของลายลักษณ์อักษร และมองข้ามงานทางด้านวิชาการ เนื่องจากแต่ละศูนย์มีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน มีการจัดรูปแบบของกิจกรรมต่างกัน รวมไปถึงสภาพแวดล้อมของคนพิการมีความแตกต่างกันด้วย ทางศูนย์จึงกำหนดเกณฑ์ในการชี้วัดความสำเร็จของคนพิการเฉพาะของตนเอง ดังนี้

³⁰ ผู้ช่วยเหลือส่วนตัว (Personal Assistant) ที่ทำงานในศูนย์จะได้รับค่าจ้างเป็นลูกจ้างรายวัน วันละ 200 บาท ในกรณีที่ทำงานในศูนย์ และหากทำงานที่บ้านจะได้รับค่าจ้าง คิดเป็นชั่วโมง ชั่วโมงละ 50 บาท แต่มีเงื่อนไขว่า หากทำงานที่บ้านจะได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ไม่เกินวันละ 4 ชั่วโมง ต่อ 1 คน นอกจากนี้ การให้บริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัว เป็นการบริการที่จัดให้สำหรับผู้พิการที่มีความพิการรุนแรง มีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือบางอย่างตามความจำเป็น

³¹ ข้อมูลจากเอกสารรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2548

³² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของศูนย์

1) ความสามารถในการดูแลช่วยเหลือตัวเองของคนพิการ เช่น การอาบน้ำ แต่งตัว การรับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้คนพิการสามารถทำได้ด้วยตนเองจากเดิมที่ไม่เคยทำหรือทำได้ดีขึ้น ภายหลังจากการเข้ารับการฝึกทักษะแล้ว

2) การปรับตัวเข้ากับสังคม เนื่องจากคนพิการที่ได้รับการฝึกทักษะย่อมต้องได้รับการฝึกทักษะการเข้าสังคมด้วย เช่น การรักษากิริยามารยาท การอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม การรักษากฎระเบียบวินัย เป็นต้น ซึ่งดูได้จากก่อนการเข้ารับการฝึกทักษะและหลังจากการเข้ารับการฝึกทักษะแล้ว

3) การเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยดูจากคนพิการที่เข้ามารับบริการ มีการมองตัวเองในภาพกว้างมากขึ้น สามารถคิดวางแผนและกำหนดชีวิตของตัวเองในอนาคตได้เหมือนคนปกติ จากเดิมที่อาจจะไม่มีจุดมุ่งหมายหรือไม่รู้ว่าจะตนเองสามารถทำอะไรได้บ้าง

สรุป บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดชลบุรี พบว่า³³ บทบาทการดำเนินงานของศูนย์ มีโครงสร้างที่มีความละเอียดชัดเจน และแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ผู้ปฏิบัติงานประจำของศูนย์ มีความพิการแต่ไม่ได้มาจากคนพิการที่ผ่านการเข้าร่วมกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ มีเงินเดือนประจำ ทำงานภายใต้โครงสร้างหลักของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ รวมทั้งผู้นำศูนย์ที่ถูกส่งมาจากผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินงานของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ 2) คณะทำงาน ที่พัฒนามาจากคนพิการที่ผ่านกระบวนการดำรงชีวิตอิสระ ประสบความสำเร็จและพัฒนามาเป็นคณะทำงาน ทำงานคล้ายอาสาสมัคร ไม่มีค่าตอบแทนในการลงพื้นที่

แนวทางในการดำเนินงานเน้นการทำงานเชิงรุก ทำงานเป็นทีม และให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่และการออกเยี่ยมบ้าน ภายใต้อายุที่เน้นที่ทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ประกอบด้วย คนพิการ ครอบครัว และชุมชน โดยผ่านคนพิการต้นแบบ

การให้บริการหลักทั้ง 2 ด้าน พบว่า การให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร มีความชัดเจน และมีสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ค่อนข้างมาก รวมทั้งศูนย์ชลบุรี มีความได้เปรียบ เนื่องจากโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ เป็นศูนย์ให้บริการแก่คนพิการที่เป็นที่รู้จักอยู่แล้ว การเพิ่มศูนย์การดำรงชีวิตอิสระที่อยู่ภายใต้การกำกับของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ จึงเป็นที่ยอมรับได้ไม่ยากนัก ในด้านของการฝึกทักษะ ศูนย์ชลบุรีได้เปรียบเนื่องจากศูนย์มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคาร สถานที่ อุปกรณ์ รวมทั้งมีแหล่งในการประสานงานด้านการฝึกอาชีพ

³³ สรุปบทบาทการดำเนินงานศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดชลบุรี โดยผู้ศึกษา

3.2.2 บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนนทบุรี³⁴

1. โครงสร้างและบทบาทของผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ ประกอบด้วย

1) บทบาทของผู้นำศูนย์ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ บทบาทในการกำกับดูแลศูนย์ ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้จัดการศูนย์ และคณะที่ปรึกษาศูนย์ ซึ่งทั้งสามส่วนมีบทบาทในการบริหารจัดการศูนย์ และกำกับดูแลกระบวนการทำงานในแต่ละส่วนให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้

2) บทบาทของเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ซึ่งแบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 ฝ่ายประกอบด้วย ฝ่ายข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ ฝ่ายให้คำปรึกษา ฝ่ายฝึกทักษะและผู้ช่วยเหลือส่วนตัว ฝ่ายพิทักษ์สิทธิ ฝ่ายบัญชีการเงิน และฝ่ายอาชีพ ทั้งนี้โครงสร้างการทำงานของศูนย์นนทบุรี ประกอบด้วย คนพิการที่เป็นคณะทำงานจำนวน 8 คน และมีการจัดจ้าง เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ซึ่งเป็นคนปกติ ประจำอยู่ที่ศูนย์ จำนวน 1 คน เนื่องจากคณะทำงานมีความเห็นว่าศูนย์มีความจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ และเป็นสื่อกลางในการดำเนินงานทุกอย่าง

แม้ว่าโครงสร้างการทำงานจะมีการแบ่งออกเป็นฝ่าย แต่รูปแบบการดำเนินงานยังคงทำงานประสานกันในทุกภาคส่วน โดยแต่ละฝ่าย มีขอบเขตการดำเนินงานได้ดังนี้ ก. ฝ่ายข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อ มีบทบาทการดำเนินงานในด้านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคนพิการที่มีความทันสมัย เพื่อให้สามารถตอบคำถามและให้ความรู้เกี่ยวกับคนพิการที่เข้ามาขอรับบริการได้ตลอดเวลา รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับคนพิการ ข. ฝ่ายให้คำปรึกษา มีบทบาทให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อนแก่ผู้พิการและผู้มาขอรับบริการ บทบาทที่เห็นได้ชัดคือ การเป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยการบริการดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การบริการให้คำปรึกษาภายในศูนย์และการบริการจัดกลุ่มสนับสนุน ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า "โครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจ" ค. ฝ่ายการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระและผู้ช่วยเหลือส่วนตัว มีบทบาทในการดูแลดำเนินการด้านการฝึกทักษะให้มีประสิทธิภาพ มีบทบาทหลักประกอบด้วย (1) การให้คำแนะนำ หรือที่เข้าใจกันดีว่า การให้คำปรึกษา เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินการฝึกทักษะต่อไป (2) การกำหนดโปรแกรม ILP (Independent Living Program) เพื่อให้คนพิการได้มีโปรแกรมการฝึกที่ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง (3) การประเมินผลและพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เป็นบทบาทที่ดำเนินควบคู่ไปกับการฝึกทักษะ คือ การประเมินและติดตามผล รวมทั้งการดูแลพัฒนาการของผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะในขั้นสูงต่อไป ง. ฝ่ายพิทักษ์สิทธิ เป็นบทบาทหลักของคณะทำงานที่ทางศูนย์ให้ความสำคัญในอันดับต้นๆและเป็นการบริการที่เป็นจุดเด่นของศูนย์ โดยบทบาทที่คณะทำงานดำเนินการหลัก 2 ประการ ดังนี้ (1) บทบาทในการ

³⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าศูนย์ฯ

รณรงค์ทำโครงการต่างๆที่เกี่ยวกับการพิทักษ์สิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการตามความจำเป็น (2) การรณรงค์พิทักษ์สิทธิในด้านการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ที่คนพิการควรได้รับ ตัวอย่างเช่น การเข้าถึงการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การเข้าถึงสิทธิในสถานศึกษา เป็นต้น

2. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดนนทบุรี³⁵

แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ดำเนินงานภายใต้ นิยามการทำงาน วิสัยทัศน์ และภารกิจที่คณะทำงานกำหนดขึ้นร่วมกัน โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1) นิยามการทำงาน

นิยามการทำงานของศูนย์ กล่าวคือ การที่คนพิการสามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่ขึ้นอยู่กับความพิการว่าจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ อาศัยการบริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัวเท่าที่จำเป็น

2) วิสัยทัศน์

ก. ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี เป็นผู้นำในการเผยแพร่แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระในชุมชน มุ่งสร้างเจตคติและความตระหนักในเรื่องสิทธิโอกาสของคนพิการ ตลอดจนจัดอุปสรรคทั้งมวลที่จำกัดวิถีชีวิตอิสระของคนพิการ

ข. คนพิการ ไม่จำกัดด้วยประเภทหรือระดับความสามารถ ดำรงชีวิตในชุมชนอย่างอิสระ โดยอาศัยความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นสามารถสร้างประโยชน์และคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

ค. ชุมชนและสังคม ส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้คนพิการสามารถเข้ามามีส่วนร่วม มีอิสรภาพ และยอมรับและให้โอกาสในการตัดสินใจของคนพิการด้วยตนเอง

3) ภารกิจ

ก. จัดบริการ ที่มีคุณภาพ “โดยคนพิการ เพื่อคนพิการ” เพื่อส่งเสริมให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระในชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วม มีความเสมอภาค มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าในชุมชน

ข. พิทักษ์สิทธิ ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของศูนย์นนทบุรี โดยการให้ความรู้ สร้างความเข้มแข็งแก่คนพิการ ครอบครัว ชุมชน จัดอุปสรรคด้านกายภาพ ระบบสังคมและทัศนคติเชิงลบ ที่จำกัดอิสรภาพของคนพิการ และสร้างชุมชนที่เอื้ออำนวยสำหรับคนพิการ

³⁵ ข้อมูลจากเอกสารแผนปฏิบัติการสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของศูนย์ฯ

แนวทางการดำเนินงานของศูนย์จังหวัดนนทบุรี เน้นการลงพื้นที่และทำโครงการร่วมกับชุมชน โดยโครงการที่กำลังได้รับความสนใจในขณะนี้ คือ "โครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจ" โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงการทำงานใน 3 ด้าน ดังนี้³⁶

(1) ด้านองค์กรคนพิการ ซึ่งได้แก่ ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดนนทบุรี มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตามแนวทางที่องค์กรกำหนดไว้ ดำเนินงานส่วนใหญ่มุ่งให้ความสำคัญไปที่คนพิการและชุมชนที่คนพิการอาศัยอยู่ เพื่อสร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันในรูปของเครือข่าย ทั้งนี้การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กรทางหนึ่ง โดยใช้กิจกรรมและการดำเนินงานเป็นสื่อให้ชุมชนและคนพิการเห็นถึงบทบาทและภารกิจของศูนย์ และภารกิจที่เป็นจุดเด่นของศูนย์คือ การเผยแพร่แนวคิดและการสร้างให้คนพิการและชุมชนได้มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งจะนำไปสู่การตระหนักในสิทธิและการทำงานด้านการพิทักษ์สิทธิต่อไป

(2) ด้านคนพิการ ศูนย์เน้นแนวทางการดำเนินงานกับคนพิการโดยมุ่งให้ครอบคลุมบริการทั้ง 4 ด้าน แต่เน้นหนักไปที่ การพิทักษ์สิทธิ ซึ่งทางศูนย์ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่คนพิการ ให้มากพอที่จะพิทักษ์สิทธิให้

(3) ด้านครอบครัวและชุมชน เน้นการทำงานแบบ Community Base เพื่อให้คนพิการเกิดคุณค่าและสามารถพัฒนาตัวเอง สร้างประโยชน์แก่ครอบครัวและชุมชนได้ การสร้างให้ครอบครัวและชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ ให้การยอมรับ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนการทำงานของคนพิการอีกทางหนึ่ง

สรุป แนวทางการดำเนินงานจึงเน้นการให้ความสำคัญทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย องค์กรคนพิการ คนพิการ ครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์และสนับสนุนให้การดำเนินงานด้านการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

3. วิธีการทำงานของคณะทำงาน³⁷

1) การบริหารบุคคล

เริ่มแรกมีคณะทำงานจำนวน 7 คน เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่ง คณะทำงานบางคนประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ บางคนมีแนวคิดในการทำงานไม่ตรงกัน และบางคนมีปัญหาสุขภาพร่างกาย ทำให้เหลือคณะทำงานที่เป็นคนพิการจำนวน 4 คน จึงได้จัดจ้างเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ ที่เป็นคนปกติ จำนวน 1 คน เข้ามาทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน ติดตามผลการดำเนินงานของโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ

³⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานประจำศูนย์ฯ จำนวน 1 คน

³⁷ ข้อมูลจากเอกสารรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2549

ด้านการจัดสวัสดิการให้แก่คณะทำงาน ได้จัดเบี้ยเลี้ยงแก่คณะทำงานทุกคนเมื่อมีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านคนพิการหรือมาร่วมประชุมคณะทำงาน เพื่อไม่ให้คณะทำงานเสียโอกาสในการหารายได้ของตัวเอง ในกรณีที่ใช้รถของตัวเองในการออกพื้นที่ก็สามารถเบิกค่าน้ำมันรถตามจริงได้

ด้านการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของคณะทำงาน จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค เป็นประจำทุกเดือน รวมทั้งได้มีการพูดคุยเป็นการส่วนตัวในกรณีที่คณะทำงานบางคนมีปัญหาเรื่องการทำงาน ก็จะขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาหรือเพื่อนร่วมงานโครงการดำรงชีวิตอิสระ

2) การบริหารงบประมาณ

คณะทำงานมีการบริหารงบประมาณเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การเช่ารถรับ-ส่งคนพิการไปร่วมกิจกรรมต่างๆ หรือการใช้รถของคณะทำงานโดยจะจ่ายเฉพาะค่าน้ำมันรถ ไม่มีค่าเบี้ยเลี้ยงตอบแทนคนขับรถ มีการติดต่อประสานงาน วางแผนการเดินทางล่วงหน้า โดยนัดหมายคนพิการที่ไปธุระในทางเดียวกันให้เดินทางไปในวันเดียวกัน นอกจากนี้ยังได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเพื่อขอรับความช่วยเหลือ เช่น ติดต่อเทศบาลนครปากเกร็ด ให้จัดรถรับส่งคนพิการเพื่อไปทำฟัน หรือติดต่อองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ จัดรถโดยสารปรับอากาศที่ติดตั้งลิฟต์ยกรถเข็นพาคนพิการไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

3) การบริหารเวลา

ในช่วงแรกได้ประชุมวางแผนว่าจะใช้เวลาว่างในวันเสาร์-อาทิตย์ ดำเนินงานตามโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ แต่หลังจากที่ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านคนพิการแล้ว ปรากฏว่าการใช้เวลาเพียงวันเสาร์-อาทิตย์ ไม่เพียงพอให้บรรลุผลได้ จึงได้วางแผนปรับเปลี่ยนเวลาการทำงานใหม่ โดยเลือกวันที่สะดวกของคณะทำงานเป็นหลัก และอาศัยเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ ช่วยติดต่อประสานงานนัดหมายวันเวลาลงพื้นที่ล่วงหน้า

4) การทำงานกับครอบครัวคนพิการ

ผู้พิการที่เข้าร่วมโครงการดำรงชีวิตอิสระฯ บางคนมีสภาพความพิการมากจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องอยู่ในความดูแลของคนในครอบครัว ดังนั้น การที่คณะทำงานจะเข้าไปทำงานกับคนพิการ หรือนำคนพิการออกมาร่วมกิจกรรมตามที่โครงการกำหนดไว้ จะต้องได้รับการยินยอมจากครอบครัวคนพิการ ดังนั้น การดำเนินงานในขั้นตอนแรก คือ การแนะนำตัวทำความรู้จักกับครอบครัวคนพิการ การพูดคุยเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ สอบถามเรื่องสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาในการดูแลคนพิการ เป้าหมายและความคาดหวังในตัวคนพิการ โดย

แสดงออกถึงความจริงใจและความปรารถนาดีที่มีต่อคนพิการ เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ หลังจากนั้นเป็นการทำความเข้าใจ ซึ่งแจ่มแนวคิดและวัตถุประสงค์ของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการ รวมทั้งประโยชน์ที่ผู้พิการจะได้รับจากการเข้าร่วมกระบวนการ เพื่อให้ครอบครัวคนพิการเห็นความสำคัญและประโยชน์ของศูนย์ฯ ที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัวในการช่วยเหลือดูแลคนพิการ

5) การทำงานร่วมกับชุมชน

ผู้นำชุมชน มีส่วนสำคัญที่ช่วยเหลือสนับสนุนคนพิการ แต่จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการก่อน คณะทำงานจึงทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งเริ่มจากการลงพื้นที่พบปะพูดคุยทำความเข้าใจ และนำตัวเองกับคนในชุมชนโดยการชี้แจงวัตถุประสงค์ของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการ การแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับคนพิการ สอบถามความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาเรื่องคนพิการในชุมชน ขณะเดียวกันคณะทำงานก็ได้ชักชวนคนพิการให้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าคนพิการส่วนหนึ่ง การจัดหา ระดมทรัพยากรในชุมชนมาสนับสนุนซึ่งช่วงแรกคณะทำงานไม่มีประสบการณ์มาก่อน จึงไม่ได้ติดต่อประสานงานกับชุมชนมากนัก หลังจากทำงานได้ระยะหนึ่ง คณะทำงานได้ติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานในชุมชน ผ่านทางผู้นำชุมชน เพื่อจัดหาทรัพยากรที่มีอยู่มาช่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ เช่น การติดต่อขอรถพยาบาลจากเทศบาลเมืองปากเกร็ด เพื่อรับคนพิการไปทำฟันที่ กองสุขภาพสงเคราะห์ อำเภopakเกร็ด เป็นต้น

6) การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มุ่งเน้นการทำงานในด้านการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานในชุมชน เห็นได้จากการรับการสนับสนุนงบประมาณและการอำนวยความสะดวกจากองค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้เทคนิคชี้ให้หน่วยงานเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมและการคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนพิการ โดยชุมชนจะมองภาพลักษณ์ของหน่วยงานในทิศทางที่ดีขึ้น

4. การบริหารหลัก 2 ด้าน³⁸

ผู้ศึกษาขอเสนอ การบริการสองด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการพิทักษ์สิทธิ ซึ่งถือเป็นภารกิจสำคัญของศูนย์ที่ทางศูนย์เน้นปฏิบัติ และประสบความสำเร็จ

1) การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร ศูนย์ให้ความสำคัญกับการบริการด้านการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับคนพิการ ครอบครัว และชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะถือว่า

³⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ จำนวน 1 คน

เป็นฐานสำคัญในการสร้างให้เกิดความตระหนักในสิทธิ และเกิดการพัฒนางานด้านการพิทักษ์สิทธิต่อไป โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ก. การหาข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการที่มีความทันสมัยตลอดเวลา เพื่อให้คนพิการที่มาขอรับบริการและคณะทำงานภายในศูนย์ ได้มีการแลกเปลี่ยนและมีข้อมูลที่มีความทันสมัย

ข. การกระจายข่าวผ่านหอกระจายข่าวในชุมชน เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ทางหนึ่ง โดยอาศัยสื่อในชุมชนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอด ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องของคนพิการไม่ใช่เรื่องเฉพาะกลุ่ม แต่ให้คนในชุมชนตระหนักว่าเป็นเรื่องของสาธารณะที่ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ค. ผ่านสื่อบุคคล โดยอาศัยการบอกเล่า ปากต่อปาก ซึ่งนับเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมาก โดยเฉพาะหากเป็นการบอกเล่าจากบุคคลที่ได้รับการยอมรับในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ปลัด อบต. เป็นต้น จะเป็นข้อมูลที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือ และตื่นตัวได้เร็ว

ง. แผ่นพับ เป็นสื่อในการแจกจ่ายและมอบแก่บุคคลที่สนใจมาศึกษาดูงาน เมื่อเวลาที่ศูนย์ออกไปทำงานนอกพื้นที่จะเป็นเอกสารแนะนำ เอกสารประกอบการจัดนิทรรศการ เป็นต้น โดยเนื้อหาสาระภายในแผ่นพับ จะประกอบด้วย ภาพถ่ายที่ตั้งของศูนย์ ประวัติความเป็นมา บทบาทการดำเนินงาน โครงสร้างของคณะทำงาน แนวคิด วิสัยทัศน์ ตลอดจน ภารกิจที่ทางศูนย์ต้องดำเนินการ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลได้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินงาน

จ. จุดหมายข่าว เป็นจุดหมายข่าวที่ทำร่วมกับศูนย์การดำรงชีวิตอิสระในสวนกลาง ในช่วงระยะเวลาการก่อตั้งศูนย์ 2-3 ปีแรก เป็นข่าวสารที่แต่ละศูนย์มีกิจกรรมร่วมกัน และกิจกรรมย่อยของแต่ละศูนย์ แต่ในปัจจุบันทางศูนย์มีการจัดทำจุดหมายข่าวของตัวเอง เพื่อให้เกิดความสะดวและมีอิสระในการเผยแพร่ข้อมูล ที่เป็นข้อมูลเฉพาะและกิจกรรมของศูนย์ เผยแพร่แก่คณะทำงาน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ คนพิการในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ให้เห็นถึงผลงานที่ปรากฏแก่สาธารณะ

ฉ. การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางศูนย์ฯ มีความเห็นว่า ยังสามารถทำได้น้อย และไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในขณะที่ทางศูนย์มุ่งความสำคัญไปที่การเตรียมความพร้อม ด้านการให้ความรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการมากกว่า

2) การให้บริการด้านการพิทักษ์สิทธิ (Advocacy) งานด้านการพิทักษ์สิทธิของศูนย์ฯ นนทบุรี เป็นการให้บริการหนึ่งที่ศูนย์ให้ความสำคัญและมีจุดเด่นมากที่สุด มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านการพิทักษ์สิทธิ เป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะการจัดทำโครงการสำรวจสิ่ง

อำนวยความสะดวกของคนพิการ ในชุมชน การดำเนินโครงการดังกล่าวมีการขอสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์สำหรับคนพิการ นอกจากนี้ทางศูนย์ ยังมีการดำเนินงานด้านการพิทักษ์สิทธิอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะงานด้านการพิทักษ์สิทธิ ใน สถานที่ราชการและที่สาธารณะ ตัวอย่างเช่น โรงเรียน ที่ว่าการอำเภอ วัด เป็นต้น ผ่านเทคนิคการ ให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน (Peer Counseling) โดยทางศูนย์พยายามเน้นการให้บริการตามแนวคิด การดำรงชีวิตอิสระ คือ การให้คำปรึกษาที่เน้นให้ผู้รับบริการมาขอรับบริการที่ศูนย์ การให้ คำปรึกษาฉันท์เพื่อน ที่ทางศูนย์ได้ดำเนินการ แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ประกอบด้วย

ก. แนวทางการให้คำปรึกษาแบบเชิงรับ คือ การให้บริการที่มีเงื่อนไข เรื่อง การให้บริการในสถานที่ที่มีความเป็นส่วนตัว และสามารถรักษาความลับได้ โดยทางศูนย์ ได้จัดทำห้องให้คำปรึกษา ไว้เฉพาะ เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริการดังกล่าว

ข. แนวทางการให้คำปรึกษาแบบเชิงรุก คือ การให้บริการภายใต้ โครงการ “ การฟื้นฟูสภาพจิตใจ ” โดยเป็นโครงการหลักที่ทางศูนย์ร่วมกับองค์การบริหารส่วน ตำบล ได้รับการจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งจัดทำโครงการร่วมกับชุมชน ในการทำงานด้านการให้ คำปรึกษาแบบ การใช้กลุ่มสนับสนุน (Peer Support Group) เป็นสื่อกลางในการดำเนินงาน ภายใต้ชื่อ โครงการว่า “โครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจ” ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการในชุมชนได้มีกร รวบรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พุดคุย ทำกิจกรรมร่วมกัน และยังก่อให้เกิดทักษะการอยู่ ร่วมกันในสังคมอีกด้วย การที่ผู้ศึกษากล่าวถึงการให้คำปรึกษาเนื่องจากต้องการเชื่อมโยงให้เห็น ว่า ก่อนที่จะไปสู่การพิทักษ์สิทธิ การให้คำปรึกษาผ่านโครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจ เป็นจุดเริ่มต้นของ การตระหนักในสิทธิ และเกิดการพิทักษ์สิทธิตามมาในที่สุด

สรุป บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการนนทบุรี พบว่า³⁹ มี การแบ่งโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน แบ่งหน้าที่ตามขอบเขตการให้บริการ เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ คือ คนพิการที่ผ่านกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระมาแล้วทั้งสิ้น ในช่วงของ การเริ่มโครงการนำร่อง ปีที่ 1 และ 2 มีเพียง 1 คนที่เป็นผู้ปฏิบัติงานเป็นประจำ ทางศูนย์จึงมี ความเห็นว่า ควรมีผู้ปฏิบัติงานอยู่ประจำศูนย์และเป็นคนปกติ เพื่อดูแลและประสานงานให้มี ความต่อเนื่อง เนื่องจากคนพิการอาจมีสภาพความไม่พร้อมเนื่องจากภาวะ

แนวทางการดำเนินงาน ให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระมาเป็น กรอบในการดำเนินงาน เพื่อให้รูปแบบการทำงานที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับแนวคิด โดยให้ ความสำคัญกับการเชื่อมโยงแนวคิด คนพิการ ชุมชน และองค์กรที่ทำงานด้านคนพิการ เข้า ด้วยกัน

³⁹ สรุปบทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนนทบุรี โดยผู้ศึกษา

วิธีการทำงานมุ่งเน้นไปที่การทำงานร่วมกับชุมชนเป็นหลัก และการลงพื้นที่ การออกเยี่ยม บ้านเป็นกิจกรรมรองลงมา ทั้งนี้อาศัยการทำงานร่วมกับชุมชนเป็นการให้บริการแบบเชิงรุก เช่น เป็นการประชาสัมพันธ์ศูนย์ แบบทางตรงและทางอ้อม การมุ่งเน้นไปที่งานด้านการพิทักษ์สิทธิ โดยอาศัยชุมชนเป็นสื่อกลาง เช่น โครงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การซ่อมห้องน้ำ การทำทางลาด ในบริเวณวัด โรงเรียน การทำงานดังกล่าว เป็นกลวิธีในการสร้างให้ชุมชนเกิดความตระหนักในเรื่องคนพิการทางหนึ่ง ที่เป็นรูปธรรมที่สุด

ด้านการให้บริการพบว่า การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร และการพิทักษ์สิทธิ ทางศูนย์ทำได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยโครงการที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสื่อกลางเช่น โครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจ

3.2.3 บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม

1. โครงสร้างและบทบาทของผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ ประกอบด้วย⁴⁰

1) บทบาทของผู้อำนวยความสะดวกศูนย์ ซึ่งเดิม ดำรงตำแหน่งกรรมการสมาคมคนพิการจังหวัดนครปฐมและกรรมการมูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย มีบทบาทสำคัญในการประสานงานให้กลุ่มคนพิการได้รับประโยชน์ ตลอดจนการพิทักษ์สิทธิของคนพิการที่สมควรจะได้รับภายใต้การดำเนินงานของชมรมองค์กรคนพิการ และการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรม การรวมกลุ่ม การวางแผนงานในระดับนโยบาย ให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมาย มีบทบาทหลักในการประสานทรัพยากรระหว่างศูนย์และองค์กรพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสมาคมและศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ ในด้านต่างๆ ประกอบด้วย การขอใช้สถานที่ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น รถรับส่งคนพิการ อุปกรณ์เครื่องมือในการอำนวยความสะดวกในการเดินทางของคนพิการ และในการจัดการประชุม เช่น รถเข็นวีลแชร์ คอมพิวเตอร์แบบพกพา เป็นต้น

ก. บทบาทในการให้คำปรึกษาร่วมกับกรรมการศูนย์ ในด้านการให้คำปรึกษา การขอคำแนะนำ และการตัดสินใจในด้านต่างๆ รวมทั้งการร่วมวางแผนกลยุทธ์และให้ทิศทางการดำเนินงานแก่คณะทำงานภายในศูนย์ ให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน

ข. บทบาทในการกำกับและควบคุมแนวทางการทำงานในส่วนของกิจกรรมให้เป็นไปตามแนวทางของการดำรงชีวิตอิสระ (การเขียนโครงการ) เพื่อให้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมชัดเจนในบทบาทและเป้าหมายในการดำเนินงาน

⁴⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์ฯ

2) บทบาทคณะทำงานภายในศูนย์ฯ ประกอบด้วยทีมคณะทำงานเป็นผู้พิการที่ได้รับการพัฒนาจากการเป็นสมาชิก มีคณะทำงานรวมจำนวนทั้งสิ้น 6 คน โดยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน กล่าวคือ⁴¹

ก. บทบาทในการวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

ข. บทบาทในการให้บริการด้านการฝึกทักษะ ซึ่งเป็นการบริการในขั้นต้นที่มีความสำคัญต่อผู้มาขอรับบริการ ให้มีทักษะในด้านต่างๆตามที่เขาต้องการ

ค. บทบาทในการจัดกลุ่มสนับสนุน (Peer Support Group) หรือที่เรียกว่า กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสำคัญมากที่สุดของศูนย์ฯ ครบถ้วน ร่วมกับบทบาทในการให้คำปรึกษา

ง. บทบาทในการให้คำปรึกษา (Peer Counseling) ในช่วงโครงการนำร่องในปี 2545 งานด้านการให้คำปรึกษาถือได้ว่าเป็นงานหลัก การทำงานในช่วงนั้นถือได้ว่าเป็นการลองผิดลองถูก โดยการให้คำปรึกษานั้น จะไม่ถือว่าการทำงานดังกล่าวเป็นกระบวนการเยี่ยมบ้านแต่อย่างใด แต่การให้คำปรึกษา มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้ 1) การสร้างความสัมพันธ์ที่บ้าน โดยอาศัยทักษะการสร้างสัมพันธภาพ ทำความรู้จักและให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่คนพิการให้รู้จักการเข้าถึงสิทธิของตนเอง และทราบเกี่ยวกับสิทธิที่ตนพึงได้รับ โดยกระบวนการดังกล่าว ไม่ใช่การให้คำปรึกษาที่บ้านแต่อย่างใด 2) การให้คำปรึกษาในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยเริ่มมีการนัดหมายให้คนพิการ ออกมาพบปะและพูดคุยกัน ทั้งในกระบวนการกลุ่มและการให้คำปรึกษาภายในศูนย์ฯ 3) การประเมินสภาพความพิการและสภาพแวดล้อมของคนพิการ เพื่อที่จะบ่งชี้ได้ว่า คนพิการควรได้รับคำแนะนำในการฝึกทักษะในด้านใดบ้าง และประเมินสภาพได้ว่า คนพิการจะมีความสามารถพัฒนาตนเองได้ในระดับใด ประกอบกับการประเมินสภาพแวดล้อมของคนพิการว่าสภาพแวดล้อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ของคนพิการในทางบวกหรือลบอย่างไร 4) การประเมินความสามารถของคนพิการ ว่ามีความสามารถในระดับใด สิ่งใดทำได้บ้างสิ่งใดทำไม่ได้ ทั้งนี้ในรายชื่อของคนพิการที่มีความพิการรุนแรง จะต้องได้รับการประเมินเป็นรายๆไป สภาพความพิการในประเภทเดียวกัน อาจมีศักยภาพที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การศึกษาและสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้นอีกด้วย

⁴¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ฯ จำนวน 1 คน

2. แนวทางในการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดนครปฐม⁴²

แนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ เน้นไปที่การจัดกิจกรรมกลุ่มสนับสนุน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือระหว่างกันของกลุ่มคนพิการในชุมชน และระหว่างกลุ่มคนพิการกับคนปกติที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมภายในชุมชน มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1) การให้บริการตามความต้องการของคนพิการหรือจากชุมชน โดยแนวทางการทำงานของศูนย์มีความแตกต่างจากศูนย์อื่นในลักษณะของการทำงาน ที่เน้นการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับคนพิการเพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางสังคม โดยเน้นการสร้างให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าการเปลี่ยนแปลงของคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมในชุมชนจะเกิดขึ้นได้มาจากการเน้นงานด้านการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รู้จักว่ามีศูนย์ฯเกิดขึ้นและรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ และเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกขอรับบริการที่ทางศูนย์ฯมีอยู่ด้วยตนเอง

2) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการกลุ่ม โดยให้คนพิการที่อยู่ภายในกลุ่ม เป็นผู้แลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความเข้าใจ จากการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกันเอง และจากการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งของภายใต้การบริการการให้คำปรึกษา โดยคณะทำงานมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมศูนย์ฯ มีความเชื่อว่ากระบวนการกลุ่มที่ประกอบด้วย การพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำกิจกรรมจะก่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องบทบาทของการดำรงชีวิตอิสระมากกว่าการบรรยายตามเนื้อหาทางวิชาการ

3) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากเล็งเห็นว่า การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยพื้นฐานในอันดับแรกที่มีความสำคัญกับคนพิการสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้เหมือนคนปกติ รวมทั้งสามารถเข้าถึงการบริการในด้านอื่นๆ เช่น การขนส่ง การทำงาน การนันทนาการ

4) การทำงานที่ยึดแนวคิด โดยถือว่า แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้การทำงานของศูนย์ฯ ดำเนินไปได้ในทิศทางที่ถูกต้อง โดยทางศูนย์ฯมีแนวคิดว่า “ บทบาทการดำเนินงานของศูนย์ฯ คือ การให้บริการในด้านต่างๆที่ช่วยให้คนพิการ

⁴² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์

สามารถดำรงชีวิตอิสระได้ นั่นหมายถึง การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นคนปกติทั่วไป หากมีข้อจำกัดใดใดเกิดขึ้น ต้องเป็นข้อจำกัดเช่นเดียวกับคนปกติ”

5) การใช้เทคนิคการทำงานในรูปแบบเดียวกัน หมายถึง การกำหนดแนวทางการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตัวอย่างเช่น คณะทำงานทุกคนต้องมีความเข้าใจในแนวคิดเสียก่อน และดำเนินงานภายใต้แนวคิดนั้น ในแนวทางปฏิบัติเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทำงานร่วมกัน

6) การสร้างความเข้าใจในข้อแตกต่างของแนวคิด เนื่องจากการทำงานด้านคนพิการ มีทั้งแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชนและ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ ต้องแยกให้ออกว่า ทั้งสองแนวคิดมีแนวทางการทำงานที่ต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการลงพื้นที่ การให้คำปรึกษา ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎข้อปฏิบัติที่ชัดเจน คือ การให้คำปรึกษาควรทำในศูนย์ ที่มีห้องให้คำปรึกษาบริการไว้เท่านั้น แต่การกระตุ้นแนวคิด อาจใช้เทคนิคอื่นๆได้

กลยุทธ์ในการดำเนินงาน⁴³

1) การสร้างให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยกลุ่มจะเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งกลุ่มยังเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างให้เกิดเวทีในการถ่ายทอดแนวคิดทางหนึ่งด้วย

2) การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนพิการให้เกิดขึ้นในชุมชน ทางศูนย์มีความเชื่อมั่นว่า การสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มผู้พิการที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความสำคัญอย่างมาก ในการดำเนินงานในขั้นต่อไป เนื่องจากการรวมกลุ่มของคนพิการจะนำไปสู่การมีบทบาทและมีอำนาจต่อรองในสังคม และส่งผลต่อการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงสิทธิในด้านอื่นๆต่อไป โดยทางศูนย์มีเกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งได้ดังนี้

ก. ความกล้าเปิดเผยตัว กล้าออกนอกบ้าน กล้าแสดงบทบาทและแสดงตนในสังคมอย่างเปิดเผย โดยไม่ได้คิดว่าตนมีความแตกต่างจากคนทั่วไป

ข. การแสดงบทบาทและตัวตน ตัวอย่างเช่น การแสดงบทบาทในการเข้าร่วมกับกิจกรรมของทางชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล การให้ความช่วยเหลือกิจกรรมของอบต. การเรียกร้องสิทธิ เป็นต้น

ค. การแสดงพลังกลุ่ม โดยการรวมกลุ่มและแสดงตัวตนในรูปของกลุ่มคนพิการ เพื่อให้เห็นว่า กลุ่มมีพลังอำนาจในการต่อรอง และมีบทบาท ไม่ต่างกับ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี ในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้ชุมชนเห็นว่า กลุ่มคนพิการมีความสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกลุ่มอื่นๆในสังคม

⁴³ ข้อมูลจากเอกสารสรุปการรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ ประจำปี 2549

ง. การทำงานในรูปของเครือข่ายของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการ การทำงานของกลุ่มจะเข้มแข็งได้ มีปัจจัยสำคัญคือ เครือข่ายในการดำเนินงาน

จ. การมีผู้นำหลายระดับ เท่ากับว่า เป็นการแสดงถึงการมีลำดับในการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่ขาดผู้นำ อาจประสบปัญหาในการบริหารจัดการที่ดีได้ เนื่องจากการดำเนินการของกลุ่มจำเป็นต้องอาศัยผู้นำในการตัดสินใจ และควบคุมสมาชิกภายในกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของกลุ่ม ทั้งนี้ ผู้นำที่เกิดขึ้นหลายระดับก็ย่อมแสดงถึงการถ่วงดุลและการตัดสินใจในหลายขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งจะสามารถนำพากลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งได้

ฉ. การสร้างให้ชุมชนเกิดความตระหนัก โดยการมุ่งเน้นให้ชุมชนและสังคมที่อยู่รอบคนพิการเกิดความตระหนักในการให้ความสำคัญแก่คนพิการในชุมชน ให้ได้รับการบริการและเข้าถึงกิจกรรมทุกอย่างเช่นคนปกติ

3) การใช้คนพิการต้นแบบ (Role Model) โดยแทรกซึมเข้าไปในกระบวนการกลุ่ม โดยคนพิการต้นแบบมีบทบาทในการดำเนินงานดังนี้

ก. การใช้เทคนิคการให้คำปรึกษา เพื่อนำไปสู่กระบวนการประเมินตนเอง โดยคนพิการต้นแบบเป็นผู้ให้คำปรึกษา และมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้ผู้รับบริการได้ประเมินตนเองไปพร้อมๆกับการขอรับคำปรึกษาในเรื่องต่างๆ

ข. คนพิการต้นแบบต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับบริการนั้นคิดและประเมินตนเองตามสภาพความเป็นจริง

3. วิธีการทำงานของคณะทำงาน⁴⁴

1) การบริหารบุคคล

ทางศูนย์ฯ เน้นให้คณะทำงานมีบทบาทและมีโอกาสในการแสดงออกอย่างเต็มที่ มีการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยในช่วงการทำงานปีแรก ยังไม่สามารถได้แนวทางในการทำงานที่ถูกต้อง เนื่องจากคณะทำงานยังขาดประสบการณ์ ดังนั้น การบริหารจึงเน้นการลองผิดลองถูกและการเอาประสบการณ์ที่ได้มาแลกเปลี่ยนและค้นหากระบวนการใหม่ที่ถูกต้องร่วมกัน และมีการแบ่งความรับผิดชอบตามความถนัด ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่สร้างให้คณะทำงานมีความชำนาญเฉพาะด้าน

2) การบริหารงบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งจึงต้องมาจากสมาคมคนพิการจังหวัดนครปฐม สมาคมจะจัดสรรงบประมาณให้ตามจำนวนโครงการที่ทางศูนย์ฯ จัดทำขึ้น ดังนั้นการจัดทำโครงการจึงมีความจำเป็นอย่างมาก ในด้านดีคือ ทำให้ศูนย์ฯ มีความกระตือรือร้นในการคิด

⁴⁴ ข้อมูลจากเอกสารสรุปการรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ ประจำปี 2549

โครงการใหม่และมีการเคลื่อนไหวในการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพราะนั่นหมายถึง การสร้างให้มีเงินหมุนเวียนในการบริหารจัดการศูนย์ฯ แต่ในทางกลับกัน การไม่มีเงินงบประมาณที่แน่นอนย่อมมีความเสี่ยงสูงเช่นกัน หากโครงการที่ทำแล้วบานปลายหรือไม่บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าไว้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

3) การทำงานกับครอบครัวคนพิการ

ครอบครัวของคนพิการ เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการผลักดันและสนับสนุนให้คนพิการสามารถพัฒนาตนเองและใช้ชีวิตอย่างคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุน การให้ความเข้าใจ การให้กำลังใจ และให้โอกาส ทั้งนี้การทำงานที่มุ่งเน้นแต่เพียงกลุ่มเป้าหมายซึ่งคือ คนพิการอย่างเดียวไม่พอ ครอบครัวถือเป็นแกนกลางหลักที่ศูนย์ฯ ให้ความสำคัญและต้องการสร้างให้เกิดความร่วมมือร่วมกัน

4) การทำงานร่วมกับชุมชน

ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม มีแนวทางการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นให้เกิดการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการสร้างให้เกิดการทำงานที่ยั่งยืนและเป็นรูปธรรมในเชิงสังคม ทั้งนี้คนพิการที่มีการดำรงชีวิตได้อย่างอิสระเหมือนคนทั่วไปแล้ว สิ่งสำคัญหลังจากนั้น คือการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยใช้ศักยภาพและความสามารถที่ตนมี รวมทั้งคนพิการเองมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และเกิดการเอื้อประโยชน์กัน ในชุมชน

4. การบริหารหลัก 2 ด้าน⁴⁵

ผู้ศึกษาขอแนะนำเสนอ การบริการที่มีความสำคัญใน 2 ด้าน ประกอบด้วย การบริการด้านข้อมูลข่าวสารและ การให้คำปรึกษา ซึ่งถือว่าการบริการที่เป็นจุดเด่นของศูนย์ฯ และประสบความสำเร็จ เนื่องจากศูนย์ฯ สามารถพัฒนาคณะทำงานให้มีความชำนาญในการให้คำปรึกษาได้เป็นอย่างดี และมีเทคนิควิธีการในการทำงานร่วมกับคนพิการที่ดี

1) การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร ทางศูนย์ฯ ให้ความสำคัญในด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร มีการนำเสนอข้อมูลผ่านทางสื่อต่างๆ การให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านกระบวนการกลุ่มสนับสนุน โดยมีรายละเอียดของสื่อในแต่ละประเภทดังนี้

ก. จดหมายข่าว มีการให้ข้อมูลความรู้เรื่องแนวทางการดำรงชีวิตอิสระ การดำเนินงานตลอดจนบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน และกิจกรรมที่ทางศูนย์ฯ จัดร่วมกับชุมชน

⁴⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ฯ จำนวน 2 คน

เป็นต้น ซึ่งในขณะนี้จดหมายข่าวเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ทางศูนย์มองว่าประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ

ข. โทรศัพท์ เป็นการบริการให้ข้อมูลข่าวสารในอีกรูปแบบหนึ่งที่ทางศูนย์ให้บริการ โดยจะมีคนพิการโทรเข้ามาเพื่อสอบถามเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ การได้รับเบี้ยยังชีพ เงินกู้สำหรับคนพิการ เป็นต้น

ค. การดำเนินงาน นอกจากนี้ด้านข้อมูลข่าวสาร ยังมุ่งเน้นไปที่การให้ข้อมูลข่าวสารจากการพบปะพูดคุยกับคนในชุมชน โดยผ่านกระบวนการการจัดกิจกรรมกลุ่ม สนับสนุน โดยเล็งเห็นความสำคัญว่ากิจกรรมจะเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ดีมากที่สุด และยังทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนกับคนในชุมชนทางหนึ่งด้วย

ง. หน่วยงานราชการ ถือว่าเป็นสื่อกลางที่ดีในการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากศูนย์มีการดำเนินงานและประสานงานร่วมกับหน่วยงานราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ศาลากลางจังหวัด ซึ่งหน่วยงานราชการและทางศูนย์สามารถเอื้อ ประโยชน์ร่วมกันได้ในการทำงานด้านการพัฒนาคนพิการ

อย่างไรก็ตาม งานด้านการบริการด้านข้อมูลข่าวสารของทางศูนย์ถือได้ว่าเป็น การบริการที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการให้บริการในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับคน พิการที่มีความพิการรุนแรง และไม่สามารถเอาตัวเองออกมารับข้อมูลข่าวสารได้ รวมทั้งสื่อเข้าไป ไม่ถึง การให้บริการในด้านนี้ จึงมีความจำเป็นที่สื่อควรจะเข้าถึงคนพิการในทุกประเภท โดยเฉพาะคนพิการที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงสื่อ ทั้งนี้ประเด็นที่สำคัญ พบว่า คนพิการมีความ จำเป็นอย่างมากที่จะต้องได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวกับสิทธิที่คนพิการ ควรได้รับ ทั้งนี้ไม่มีข้อจำกัดว่าคนพิการนั้นจะเป็นคนรวยหรือจน รวมทั้งไม่จำกัดว่าจะมีระดับ การศึกษาสูงต่ำอย่างไร เพราะเรื่องสิทธิเป็นเรื่องที่คนทุกประเภทควรได้รับสิทธิโดยเท่าเทียมกัน โดยผ่านกระบวนการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารและการสร้างให้เกิดความรู้ขึ้น

2) การให้บริการด้านการให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน (Peer Counseling)

การให้บริการการให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน ซึ่งทางศูนย์มองว่าการให้บริการต้องมื การดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน การที่ผู้มาขอรับบริการได้ผ่านกระบวนการให้คำปรึกษาไปแล้ว นั้น ไม่ได้หมายความว่า คนพิการนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอิสระได้ แต่สิ่งสำคัญที่ทางศูนย์เล็งเห็น และตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะช่วยให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระได้ คือ การสร้าง ความเชื่อมั่นในตนเอง โดยคณะทำงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการให้คำปรึกษา มีบทบาทหลัก ในด้านการให้บริการ 2 ด้าน ดังนี้

ก. บทบาทในการเป็นผู้ให้คำปรึกษาประจำศูนย์ โดยทางศูนย์ได้จัดให้ มีการบริการให้คำปรึกษา โดยผู้พิการที่มีปัญหาหรือมีความต้องการระบายหรือบอกเล่า

แลกเปลี่ยนเรื่องราว ที่คิดว่าตนไม่สามารถหาทางออกได้ สามารถเข้ามาขอรับบริการดังกล่าวได้ โดยต้องเดินทางมาขอรับบริการด้วยตนเองภายในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม เนื่องจากเป็นหลักการปฏิบัติ ที่ต้องมีการให้บริการดังกล่าวภายในที่ที่มีความเหมาะสม โดยทางศูนย์จะมีการจัดรถบริการรับส่ง ทั้งนี้ ผู้ให้คำปรึกษาของทางศูนย์ ได้มีผ่านการอบรมตามหลักสูตรและมีประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม มีข้อได้เปรียบในเรื่องของการมีคณะทำงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการให้คำปรึกษาเป็นพิเศษ เนื่องจากมุ่งเน้นการให้ความสำคัญในการให้บริการดังกล่าว ทำให้มีประสบการณ์ด้านการให้คำปรึกษาจนเป็นที่ยอมรับ และเป็นแนวทางในการบริการแก่ศูนย์อื่นๆ ต่อไปอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศูนย์จะมีการจัดรถรับส่งให้บริการ แต่อาจไม่ทั่วถึง ดังนั้นข้อจำกัดในการมาขอรับบริการยังคงมีหลายประการ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ การมาขอรับคำปรึกษาไม่ได้รับความนิยมน่าเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุหลัก ดังนี้

- ด้านการเดินทาง ที่เป็นอุปสรรคอย่างมากสำหรับคนพิการ โดยเฉพาะในรายที่มีความพิการรุนแรง

- ขาดผู้ช่วยเหลือส่วนตัว เนื่องจากปัญหาในด้านงบประมาณและความมั่นคงในการประกอบอาชีพผู้ช่วยเหลือส่วนตัวเป็นอาชีพหลัก ทำให้ผู้ช่วยเหลือส่วนตัวที่ทำงานประจำมีน้อย ในกรณีที่คนพิการมีความต้องการ อาจไม่สามารถสนับสนุนได้

- ปัญหาการไม่ทราบข้อมูลในด้านการบริการดังกล่าว เนื่องจาก การกระจายข้อมูลข่าวสารอาจไม่ทั่วถึง ประกอบกับคนพิการเองสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารได้ยากกว่า เนื่องจากความไม่รู้หนังสือ การออกสู่สังคมน้อย บางครั้งอาจทราบว่ามีบริการให้คำปรึกษา แต่ไม่มีความรู้ความเข้าใจว่า การบริการดังกล่าวคืออะไร

- มีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการให้คำปรึกษา เนื่องจาก การให้คำปรึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริการด้านจิตวิทยาที่รับเอามาจากตะวันตก สังคมไทยอาจยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เข้าใจดีพอเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาโดยมองว่า ต้องเป็นผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิตเท่านั้น หรืออาจต้องมีปัญหาเกิดขึ้นก่อนจึงจะขอรับบริการได้ แต่ในความเป็นจริง การให้คำปรึกษา อาจทำได้ทั้งในกรณีที่เกิดปัญหาและไม่เกิดปัญหา อาจเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การระบาย และไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิตเสมอไป การขอรับคำปรึกษาทำได้ทั้งในบุคคลปกติ คนพิการ และไม่จำกัดเพศและอายุ ที่มีความต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ต้องการคนรับฟัง หรือต้องการความช่วยเหลือ ในด้านต่างๆ เป็นต้น

- ข. บทบาทในการเป็นวิทยากรกลุ่ม เนื่องจากประสบการณ์การให้บริการด้านการให้คำปรึกษาพบว่า การให้บริการแบบมีผู้มาขอรับคำปรึกษาเพียงอย่างเดียวไม่

เพียงพอ เนื่องจากการให้คำปรึกษาเป็นเรื่องใหม่ และสังคมไทยยังไม่มี ความเข้าใจมากพอ จึงเกิดกระบวนการทำงานโดยเน้นการให้บริการในชุมชน ในรูปของกิจกรรมกลุ่มสนับสนุน (Peer Support Group) โดยผู้ให้คำปรึกษามีบทบาทในการเป็นวิทยากรกลุ่ม โดยมีหน้าที่ดังนี้ **ควบคุมเวลา** โดยในการจัดกลุ่มสนับสนุน จะมีการระบุเวลาที่จะให้สมาชิกแต่ละคนได้มีโอกาส แสดงความคิดเห็น ภายในระยะเวลาที่เท่าๆกัน **การควบคุมประเด็น** วิทยากรกลุ่มอาจจะต้องใช้เทคนิคในการทำให้ประเด็นเล็กกลงและควบคุมประเด็นให้เป็นไปตามที่สมาชิกได้ตกลงกันได้ โดยอาจจะลงไปประเด็นเรื่องข้อเท็จจริงของสิทธิของคนที่การในด้านการประกอบอาชีพ **การกำหนดหัวข้อ** ซึ่งวิทยากรกลุ่มจะเป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกได้เกิดกระบวนการคิดและหาข้อสรุปร่วมกันว่า ประเด็นที่จะตกลงพูดคุยกัน **การใช้เทคนิคการให้คำปรึกษา** มาช่วยในการจัดกิจกรรม ตัวอย่างเช่น การถามนำ การเปิดประเด็น หรือ และการถามกระตุ้นความคิดเป็นต้น ทั้งนี้ การให้กำลังใจหรือการกระตุ้นให้สมาชิกกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น

การเกิดกิจกรรมกลุ่มสนับสนุนขึ้นนั้น ทางศูนย์ฯยังเล็งเห็นความสำคัญว่า การจัดกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวมีผลต่อการเผยแพร่แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ ที่มีความชัดเจน และสามารถแลกเปลี่ยนซักถามข้อสงสัยได้ทันที ลดการบิดเบือนข้อมูล หรือความเข้าใจผิด เนื่องจากการจัดกิจกรรมกลุ่ม ถือเป็น การสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) และยังมีส่วนช่วยให้คนพิการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในวงกว้าง ได้ความเห็นที่หลากหลายและยังเป็นการสะท้อนให้ทั้งคณะทำงานและผู้รับบริการได้เข้าใจในความคิดซึ่งกันและกัน และยังสามารถสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองทางหนึ่งด้วย

เทคนิคการจัดกิจกรรมกลุ่มสนับสนุน ประกอบด้วย

1. การจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกประเภทความพิการ ในพื้นที่เดียวกัน
2. การแยกประเภทความพิการ ตามระดับความรุนแรง ในพื้นที่ที่เดียวกัน หรือต่างพื้นที่มารวมกัน โดยขึ้นอยู่กับหัวข้อเรื่องที่จะพูดคุยกัน ตัวอย่างเช่น หัวข้อเรื่อง การดำรงชีวิตอิสระทำได้อย่างไร อาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้พิการที่มีความพิการรุนแรง เนื่องจากมีความจำเป็นต้องช่วยเหลือตนเองได้เช่นคนปกติ หรือมากที่สุด ในขณะที่คนพิการที่มีความพิการไม่มาก อาจมองไปถึงเรื่องของการประกอบอาชีพ การเรียนรู้สิทธิในอันดับแรกๆมากกว่า

โดยสรุป การให้บริการด้านการให้คำปรึกษาที่ทางศูนย์ฯ ได้พยายามสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งคณะทำงานและคนพิการในชุมชนก็ดี ความเข้าใจประการหนึ่งคือ การที่คณะทำงานเข้าไปในชุมชนและไปเยี่ยม พบปะพูดคุยกับคนพิการที่บ้าน ไม่ถือว่า คือการให้คำปรึกษา แม้ว่าจะได้มีการพูดคุยกันเพียงสองคน ในประเด็นเรื่องส่วนตัวก็ได้ก็ตาม ทางศูนย์ฯ

ถือว่าคือ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้น ไม่สามารถเรียกว่าเป็นการบริการให้คำปรึกษาได้ เนื่องจากไม่เป็นไปตามข้อปฏิบัติของการให้บริการให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง⁴⁶

อย่างไรก็ตาม การให้บริการทุกด้าน ทั้งที่ไม่ได้กล่าวในที่นี้ด้วย มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ เพราะการให้บริการทั้ง 4 ด้าน จะสร้างให้เกิดการดำรงชีวิตอิสระในแง่ที่ประสบความสำเร็จขึ้นได้ การขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งนั้น อาจส่งผลในแง่ลบให้ผู้พิการไม่สามารถดำเนินงานหรือพัฒนาตนเองไปในขั้นต่อไป รวมทั้งทางศูนย์ตระหนักในการสร้างให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในกลุ่มคนพิการ ความเข้มแข็งหรือการสร้างพลังในตัวคนพิการนั้น จะต้องเกิดจากการได้รู้จักตนเอง พัฒนาตนเอง มีองค์ความรู้ รู้จักการพิทักษ์สิทธิ และนำไปสู่การสร้างบทบาทในการพัฒนาสังคมอีกด้วย

ตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์⁴⁷

ทางศูนย์ได้จัดแบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ตัวชี้วัดในด้านบุคคล ซึ่งหมายถึง การที่คนพิการต้องมีความรู้ในเรื่องสิทธิ มีความตระหนักในสิทธิที่ตนพึงมีพึงได้ และแสดงออกถึงสิทธิของตนเอง รวมทั้งยังสามารถแสดงออกในเรื่องสิทธิในด้านของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเช่นเดียวกับคนปกติ มีความตระหนักและคิดถึงส่วนรวม ชุมชน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่

2) ตัวชี้วัดในด้านองค์กร ซึ่งหมายถึง การที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ตัวคนพิการและกลุ่มคนพิการได้ สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในกระแสสังคมในด้านมุมมองที่มีต่อคนพิการ แนวคิดทัศนคติที่มีต่อคนพิการ รวมถึงการที่คนพิการมีบทบาทในการร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา อาชีพ สภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น

โดยสรุป ผลของการวัดความสำเร็จของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ จะคำนึงถึงการเข้าร่วมกระบวนการของคนพิการเพียงอย่างเดียวไม่ได้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือการสร้างให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลง ในระดับเล็กๆ ไปจนถึงในระดับนโยบาย ซึ่งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม พยายามผลักดันให้เกิดการทำงานทั้งสองด้าน ซึ่งจะถือว่าประสบความสำเร็จในเรื่องของการก่อตั้งศูนย์ฯอย่างแท้จริง⁴⁸

สรุป บทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม พบว่า⁴⁹ มีผู้อำนวยการศูนย์ฯ ที่มีประสบการณ์ในการบริหารงานของสมาคมคนพิการจังหวัดนครปฐมมาก่อน และมีคณะทำงานที่ได้รับการพัฒนาจากการเป็นผู้รับบริการและผ่านการเข้า

⁴⁶ ข้อมูลบทสรุปการบริการด้านการให้คำปรึกษาโดยผู้ศึกษา

⁴⁷ ข้อมูลจากเอกสารการสรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2549

⁴⁸ ข้อมูลสรุปการวัดความสำเร็จของแนวคิดโดยผู้ศึกษา

⁴⁹ สรุปบทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการจังหวัดนครปฐม โดยผู้ศึกษา

ร่วมในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระของทางศูนย์ฯ และสามารถพัฒนาตนเองมาเป็น
 คณะทำงานที่มีความเข้มแข็ง โดยแบ่งบทบาทความรับผิดชอบตามการให้บริการทั้ง 4 ด้าน โดยมี
 แนวทางการดำเนินงานที่เน้น การให้บริการทางสังคมและกระตุ้นให้คนพิการเกิดแนวคิดในเรื่อง
 สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ภายใต้พลังการขับเคลื่อนทางสังคมของคนพิการที่เข้มแข็ง โดย
 จะมุ่งเน้นการทำงานกับชุมชน มากกว่าการเยี่ยมบ้าน ให้ความสำคัญกับการแสดงผล ความ
 เคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านการพิทักษ์สิทธิ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงการบริการทุก
 ประเภทอย่างเหมาะสม

รูปแบบการดำเนินงาน เน้นการรวมกลุ่ม และการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ผ่าน
 เทคนิคการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เทคนิคการให้คำปรึกษา โดยศูนย์ฯ นครปฐม ให้ความสำคัญ
 กับการพัฒนากระบวนการให้คำปรึกษา ในรูปของกิจกรรมกลุ่มสนับสนุน ซึ่งนับว่าประสบ
 ความสำเร็จ และทำให้คนพิการจำนวนมาก มีความเข้าใจตนเอง และผู้อื่นมากขึ้น นำไปสู่การ
 ดำรงชีวิตอิสระที่ถูกต้อง เพราะอยู่บนพื้นฐานที่คนพิการเข้าใจความต้องการและสภาพปัญหาของ
 ตนเอง

การบริการหลัก ทางศูนย์ฯ ใช้กิจกรรมกลุ่มสนับสนุน เป็นสื่อกลางหลักในการสร้างให้
 เกิดกระบวนการให้บริการที่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากการจัดกิจกรรมเป็นการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ
 และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้ดีที่สุด ในขณะที่กิจกรรมกลุ่มสนับสนุน สร้าง
 ให้คนพิการรู้ตระหนักและเข้าใจสภาพปัญหาของตนเองอย่างแท้จริง นำไปสู่การฝึกทักษะการ
 ดำรงชีวิตที่ถูกต้องตรงกับความต้องการ และสอดคล้องกับการพิทักษ์สิทธิอีกด้วย

การศึกษาบทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระทั้ง 3 ศูนย์ พบว่ามี
 ลักษณะเด่นที่แตกต่างกันหลายประการ โดยผู้ศึกษาขอเสนอในรูปตารางดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อคนพิการ
ทั้ง 3 ศูนย์ ประกอบด้วย ชลบุรี นนทบุรี และนครปฐม

บทบาทการดำเนินงาน	ชลบุรี	นนทบุรี	นครปฐม
บทบาทของผู้ปฏิบัติงาน	<ul style="list-style-type: none"> - มีผู้นำศูนย์ - มีเจ้าหน้าที่ถาวรประจำศูนย์ จำนวน 4 คน โดยเปลี่ยนแปลงและอยู่ภายใต้โครงสร้างของโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ - มีคณะทำงานอาสาสมัครที่พัฒนามาจากคนพิการที่เข้าร่วมกระบวนการ ทำงานร่วมกันเป็นทีม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีผู้นำศูนย์ - มีเจ้าหน้าที่ถาวรประจำศูนย์ จำนวน 1 คน - มีคณะทำงานอาสาสมัครที่พัฒนามาจากคนพิการที่เข้าร่วมกระบวนการ มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้อำนวยการศูนย์ - มีเจ้าหน้าที่ถาวรประจำศูนย์จำนวน 2 คน - มีคณะทำงานอาสาสมัครที่พัฒนามาจากคนพิการที่เข้าร่วมกระบวนการ มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนตามงานบริการ
แนวทางการดำเนินงาน	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการลงพื้นที่และเยี่ยมบ้าน รวมทั้งการฝึกทักษะและการส่งต่อในรูปแบบของเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการทำงานกับชุมชนในรูปแบบของโครงการฟื้นฟูสภาพจิตใจและโครงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการสร้างพลังกลุ่มที่มีความเข้มแข็งผ่านกิจกรรมกลุ่มสนับสนุน เพื่อให้เกิดพลังความเคลื่อนไหวของคนพิการ
กลยุทธ์ในการดำเนินงาน	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการทำงานเป็นทีมและประสานเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการทำงานกับชุมชนในรูปแบบของโครงการ และหาการสนับสนุนจากองค์กรในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการสะท้อนปัญหาของตนเองและการตระหนักในสิทธิของตนเอง และชุมชน

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเพื่อ
คนพิการทั้ง 3 ศูนย์ ประกอบด้วย ชลบุรี นนทบุรี และนครปฐม

บทบาทการดำเนินงาน	ชลบุรี	นนทบุรี	นครปฐม
วิธีการทำงาน	งบประมาณมาจาก ส่วนกลางโรงเรียน อาชีวะพระมหาไถ่	งบประมาณมาจาก การเขียนโครงการ เสนอหน่วยงาน เครือข่าย และจาก ชุมชน	งบประมาณมาจาก สมาคมคนพิการ จังหวัดนครปฐม และ จากการทำโครงการ เพื่อคนพิการ
การบริการหลัก 4 ด้าน	มีจุดเด่นด้านการฝึก ทักษะและการบริการ ด้านข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากได้เปรียบ เรื่องของการเป็นศูนย์ ภายใต้โรงเรียนอาชีวะ พระมหาไถ่ที่มีความ พร้อม และเป็นที่รู้จัก	มีจุดเด่นด้านการทำ งานด้านพิทักษ์สิทธิ และการเผยแพร่ ข่าวสารโดยเน้นการ ทำงานร่วมกับชุมชน	มีจุดเด่นด้านการ พัฒนางานด้านการให้ คำปรึกษาผ่าน กระบวนการกลุ่ม สนับสนุน เพื่อให้คน พิการ ได้เกิดความ เข้าใจและสะท้อน ปัญหาของตัวเอง รวมทั้งเกิดความ ตระหนักในสิทธิของ ตนมากขึ้น